

## KUR'AN'DA İSRAF KAVRAMI

Doç.Dr. Mehmet SOYSALDI\*

### ÖZET

Bu araştırmada, önce israf kelimesinin anlamsal çerçevesi üzerinde durulmuş, kavramın Kur'an-ı Kerim ve hadislerde kullanılış biçimleri incelenmiştir. Böylece israf kavramının semantik analizi yapıldıktan sonra, Kur'an'a göre israf ve müsriflerin hükmü, israfın sebepleri, çeşitleri, zararları ve israftan kurtulma yolları gibi konular araştırılmıştır.

İsraf, Kur'an'ın yasakladığı kötü davranışlardan biridir. Çünkü israf sosyal dengeyi alt üst eden manevî bir hastalıktır. İsrafın gerek fert gerekse toplum üzerinde olumsuz tesirleri vardır. İsraf, sefahati artırarak, geçimsizlik doğurup aile düzenini bozmakla kalmayıp, bu yolla toplum düzeninin de bozulmasına sebep olmaktadır.

Toplum meydana getiren insanlar arasında gelir dengesinin sağlanabilmesi için Kur'an'ın emir ve yasaklarına uyulması ve insanlara birçok zararı olan israf gibi kötü ve çirkin davranışlardan sakınılması gerekir.

**Anahtar Kelimeler:** İsraf, müsrif, semantik, analiz.

### GİRİŞ

İnsan, yeryüzünde Allah'ın değer verdiği ve bütün canlılardan üstün kıldığı yüce bir varlıktır.<sup>1</sup> Allah, bu değerli varlığı yeryüzünde halife tayin etmiş<sup>2</sup> ve ona sayısız nimetler bahşetmiştir.<sup>3</sup> Ancak kendisine bu derece önem verilen insan, başıboş da bırakılmamış<sup>4</sup>, Allah'a kullukla görevlendirilmiştir. Aynı zamanda kendisine verilen sonsuz nimetlerin değerini bilip şükretmesi ve niçin yaratıldığının şuurunda bir hayat sürmesi kendisinden istenmiştir.<sup>5</sup> Bu şuur içinde insanın, Allah'ın vermiş olduğu nimetleri sarf ederken israftan kaçınması da yine Allah'ın emirleri içerisinde. Zira insana verilen nimetler birer emanettir. Bu nimetlerin asıl sahibi Allah olduğuna göre, insanın nimetleri harcarken başkalarına zarar vermeden ve aşırılığa kaçmadan sarf etmesi gerekir.

Kazancın ya da sahip olunan değer ve nimetlerin, gereği gibi kullanılmaması israf kavramı ile ifade edilmektedir. İslamda her çeşidiyle

\* Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi. Öğretim Üyesi. msoysaldi@hotmail.com

<sup>1</sup> Tin, 95/4.

<sup>2</sup> Bkz., Bakara, 2/30; En'am, 6/165; Yunus, 10/14.

<sup>3</sup> Lokman, 31/20.

<sup>4</sup> Mü'minun, 23/115.

<sup>5</sup> Zariyat, 51/56.

israf haram kılınmıştır. İşte bu çalışmamızda ayetler ışığında israf kavramını eşzamanlı<sup>6</sup> olarak incelemek istiyoruz.

### 1. İsrâf Kavramının Anlamı

a) **Sözlük Anlamı:** İsrâf, Arapça bir kelime olup, sözlükte, “*haddi aşma, hata, cehalet, gaflet*” anlamına gelen “Se-Ri-Fe” fiil kökünün if’al veznindeki mastarıdır.<sup>7</sup> İsrâf yapan kişiye “müsrif” denilir.

b) **Terim Anlamı:** İsrâf kelimesi, İslam fıkı terminolojisinde, “insanın yapmış olduğu her fiilde haddi aşması” anlamında kullanılmaktadır.<sup>8</sup> Ancak bu terim, maddi harcamada daha meşhur olmuştur. Nettekîm Cürcanî, israfı, “değersiz bir amaç uğruna fazla mal harcamak, harcamada haddi aşmak, meşru bir konu bile olsa harcanması gerekli olan ölçüden fazlasını harcamak” şeklinde tarif etmektedir.<sup>9</sup>

İsrâf, kişinin sahip olduğu maddî ve manevî varlığı, ölçüsüz ve gereksiz bir şekilde harcamasıdır. Bir başka ifadeyle malı ve zamanı boş yere heba etmesidir.

Buna karşılık, insanın sahip olduğu maddî ve manevî varlığını yeri ve sırası geldiğinde sarf edip kullanmaması da cimrilik ve pintilik olarak değerlendirilmiştir. Öyle ise her iki halde de insanlar davranışlarında ölçülü olmalıdırlar.

### 2. Kur’an’da İsrâf Kavramı

İsrâf kavramı, Kur’an’da çok kullanılan kavramlardan biridir. Bu kavram, “Esrefe” fiilinin değişik kipleri halinde 23 yerde geçmektedir.<sup>10</sup> İsrâf kavramının geçtiği ayetleri teker teker incelediğimizde bu kavramın Kur’an’da genellikle beş ayrı anlamda kullanılmış olduğunu görmekteyiz. Bu anlamları şu şekilde açıklayabiliriz:

#### A- İsrâf Kavramının Kur’an’da Kullanıldığı Anlamlar

<sup>6</sup> Kelimelerin semantik analizi, iki türlü yapılabilir. Birincisi; artzamanlı (tarihsel), yani tarihi süreç içinde geçirdiği anlam değişiklikleri açısından, ikincisi ise eşzamanlı olarak yapılabilir.

<sup>7</sup> İbn Manzur, Ebu’l-Fadl Cemalüddin Muhammed b.Mükerrem, *Lisanu’l-Arabi’l-Muhit*, Dâru’l-Fikr, 3.Baskı, Beyrut 1994, IX, 148; Rağıb el-İsfahânî, Ebu’l-Kasım Hüseyin b.Muhammed, *Müfredatu Elfazı’l-Kur’an*, ed-Dâru’s-Şamiyye, Beyrut 1992, s.407.

<sup>8</sup> İbn Manzur, age., IX, 148.

<sup>9</sup> Cürcanî, Ali b.Muhammed eş-Şerif, *Kitabu’t-Ta’rifât*, Beyrut trs, s. 24.

<sup>10</sup> Abdulkaki, Muhammed Fuad, *el-Mu’cemü’l-Müfrehes Li Elfazı’l-Kur’ani’l-Kerim*, Dâru İhyai’t-Türasi’l-Arabi, Beyrut trs, s. 349-350.

**a) Tevhid inancından sapmak, Allah hakkında ve diğer dini konularda gerçekle ilgisi bulunmayan iddialar ileri sürmek.**

İsrâf kavramı Kur'an'da hemen her ölçüsüz ve aşırı eylem için kullanılmaktadır. Ölçü tanımamak, küfre kadar varan bir eylemdir; bu bakımdan israf kavramı, Kur'an'da müşrik ve kafirlerin tabii nitelikleri olarak kullanılmaktadır. Bu tür ayetlere burada birkaç örnek vermek istiyoruz: *“Firavun ve ileri gelenlerinin kötülük yapmaları korkusu ile kavminin küçük bir bölümünden başkası Musa'ya iman etmedi. Çünkü Firavun o yerde zorba bir kişi idi. O gerçekten aşırı gidenlerdendi.”*<sup>11</sup>

Bu ayette Firavun'un yeryüzünde ilahlık iddiasında bulunarak, davranışlarıyla haddi aşmış olduğu belirtilmiştir.

Yine şu ayetlerde de israf aynı anlamda kullanılmıştır: *“Yeryüzünde ıslaha çalışmayıp fesat çıkararak haddi aşmışların emrine itaat etmeyin.”*<sup>12</sup>, *“Allah; ‘sana ayetlerimiz geldi de sen onları unuttun; bugün de böyle unutulursun. İsrâf edeni ve Rabbinin ayetlerine inanmayanı işte böyle cezalandırırız. Elbette ahiret azabı daha çetin ve daha süreklidir’ dedi.”*<sup>13</sup> *“Şüphesiz Allah, müsrif ve yalancıyı doğru yola iletmez.”*<sup>14</sup> *“Sizze öğüt verildiği için mi (uğursuzluğa uğruyorsunuz?) Hayır, siz aşırı giden-haddi aşan bir milletsiniz.”*<sup>15</sup>

**b) Bir kimsenin isyankarlığa saparak günahlara boğulmak suretiyle kendisine kötülük etmesi.**

*“De ki: ‘Ey çok günah işleyerek kendi nefisleri aleyhine haddi aşan kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyiniz.’ Allah dilerse bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”*<sup>16</sup>

Bu ayetin tefsirinde Elmalılı Hamdi Yazır şöyle demektedir: “İsraf, mal sarfında meşhur ise de insanların yaptığı herhangi bir fiilde haddi aşmak anlamına da gelmektedir. Bu ayette “esrefe” fiili ‘alâ’ harfi ceriyle kullanılmış ve “günahta aşırı giderek kendi nefislerine karşı

<sup>11</sup> Yunus, 10/83.

<sup>12</sup> Şuara, 26/151-152.

<sup>13</sup> Taha, 20/126-127.

<sup>14</sup> Mü'min, 40/28.

<sup>15</sup> Yasin, 36/19.

<sup>16</sup> Zümer, 39/53.

cinayet işleyerek haddi aşmış olanlar” anlamında kullanılmıştır.”<sup>17</sup> Bu durumda ayeti kerimede Yüce Allah, peygamberi Hz. Muhammed’e hitap ederek, insanlara şu mesajı iletmesini istemektedir: Allah’ın yasaklamış olduğu çeşitli günahları işleyerek haddi aşan ve kendi nefislerini zor duruma düşüren ey Allah’ın kulları! İşlediğiniz günahlar ne kadar büyük ve ne kadar çok olursa olsun Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Zira Allah bütün günahları affedicidir. O çok bağışlayıcı ve çok merhamet edicidir.

Bu ayet, bütün kafirleri ve günahkârları tövbeye ve Allah’a yönelmeye çağırılmaktadır. Şüphesiz ki Allah, tövbe eden ve yaptığı günah-tan dolayı pişmanlık duyan ve günahı terk edip bir daha dönmek üzere karar veren kullarını affeder, hatta o kulların günahları deniz köpüğü kadar çok olsa bile.<sup>18</sup>

### c) Helâl kılınmış bazı nimetleri terk edip harama yönelme.

İsraf, yalnızca malî harcamalardaki aşırılığı değil, bütün eylemlerde orta yolu aşmayı da ifade etmektedir. Yüce Allah, Araf suresi 81.ayette Lut kavmini “müsrif” bir kavim olarak nitelendirmekte ve şöyle buyurmaktadır: “*Hakikaten siz kadınları bırakıp, şehvetle erkeklerle yaklaşıyorsunuz. Hayır, siz haddi aşan (müsrif) bir toplumsunuz.*”<sup>19</sup>

Lut kavminin “müsrif” olarak nitelendirilmesinin nedeni, fitrî bir ihtiyaç olarak şehvetlerini giderme yolunda, Allah, erkekler için kadınları yarattığı ve onları nikahla ‘tohum atılan bir tarla’ kıldığı halde, Lut Kavmi’nin bu sınırı aşarak, meşru ve fitrî bir yol olmayan, erkeklerle birleşme yoluna yönelmiş olmalarıdır.<sup>20</sup> Nitekim Prof.Dr.Süleyman Ateş, bu ayetteki israfi şu şekilde açıklamaktadır: “İsraf, bir işi gereksiz yapmak, Allah’ın nimetini boşa harcamaktır. Cinsel birleşmenin asıl amacı, neslin üremesidir. Kadınlı erkeğin birleşme arzularının altında Allah’ın bu hikmeti yatmaktadır. İnsanın çocuk olmayacak tarzda sadece şehvetini defetmesi, arzusunu yerine getirmesi, milyonlarca insanın tohumunun boşa dökülüp ölmesine neden olur. Her biri bir insan olma istidadında bulunan milyonlarca tohum heba olup gider. Bu israftır, bir-

<sup>17</sup> ez-Zuhaylî, Vehbe, *et-Tefsiru'l-Münir*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 1991, XXIV, 35; Yazır, Elmalılı, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul trs, VI, 501.

<sup>18</sup> ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, XXIV, 38.

<sup>19</sup> A'raf, 7/81.

<sup>20</sup> Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yayınları, İstanbul 1986, s. 345.

leşmeyi, hikmet ve amacı dışına çıkarmaktır.”<sup>21</sup> Yüce Allah, adeta bu ayette şöyle buyurmaktadır: Siz, rabbinizin size helâl saydığı ve size neslinizin devamı için gerekli olan kadınlarla birleşmeyi terk ettiniz. Erkeklerle birleşiyorsunuz. Bu sizin için fitrattan sapma ve israfa yönelmedir. Çünkü böyle yapmak, layık olmayan bir şey yapmaktır.<sup>22</sup>

**d) Öldürmede aşırı gitmek, masum bir kimsenin haksız yere öldürülmesi.**

İsrâf kavramı şu ayette bu manada kullanılmıştır. “*Haklı bir sebep olmadıkça, Allah'ın haram kaldığı cana kıymayın. Kim haksız yere öldürülürse, biz onun velisine yetki vermişizdir. Ancak o da (kısas yoluyla) öldürmede meşru ölçüleri aşmasın. Çünkü kendisine yardım edilmiştir.*”<sup>23</sup>

Bu ayette haksız yere adam öldürülmemesi; Allah'ın, haksız yere öldürülenin velisine kısas isteme yetkisi verdiği, fakat güçlü duruma gelen o velinin de bu kısas istemede aşırı gitmemesi emredilmektedir.

Ayette bahsedilen, öldürülen kimsenin velisine verilen yetki, yukarıda da belirtildiği gibi kısas isteme veya diyet alma yetkisidir. Öldürülen kimsenin velisi dilerse katilin kısas yoluyla öldürülmesini ister, dilerse vereceği diyete razı olur. Yani diyet (kan bedeli) alır. Dilerse kan bedelinden de vazgeçerek katili tamamen affedebilir.

Şayet kısas isterse, öldürmede aşırı gitmemesi gerekmektedir. Öldürmede aşırı gitmek, katilin uzuvlarını kesmek veya oç almak için katilin ailesinden masum olan başka bir kişiyi öldürmeyi istemektir.<sup>24</sup> İşte ayette “*öldürmede aşırı gitmeyin.*” ifadesinden kastedilen budur.

Cahiliye Araplarında biri öldürüldüğünde, öldürülenin taraftarları, katili öldürmeye razı olmaz, öldürülenden daha şerefli, daha değerli birini öldürmedikçe rahat etmezlerdi. Hatta bazen bir adam yerine birkaç kişiyi öldürdükleri de olurdu. İşte bu ayet, böyle aşırı hareketleri men ediyor. Çünkü katilden başkasını öldürmek zulümdür. Ama haksız

<sup>21</sup> Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990, III, 365.

<sup>22</sup> ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, VIII, 283.

<sup>23</sup> İsrâ, 17/33.

<sup>24</sup> Ateş, *Çağdaş Tefsir*, V, 215.

yere adam öldüreni öldürmek, toplumda asayiş ve can güvenliği sağlayan adaletin gereğidir.<sup>25</sup>

**e) Kişinin kendisine ait veya sorumluluğu altındaki mal ve imkânları gereksiz yere harcaması.**

*“Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyüp de geri alacaklar diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin.”*<sup>26</sup>, *“Onlar, harcadıklarında ne israf ne de cimrilik edenlerdir. Onların harcamaları, bu ikisi arası dengeli bir harcamadır.”*<sup>27</sup>

Bu ayette Yüce Allah, Rahmanın kulları yani müminlerin vasıflarını belirtmektedir. Onlar, harcamalarında ne israf eder, ne de eli sıkı davranıp cimrilik ederler; bu ikisinin arasında bir denge tuttururlar. İsrâf, herhangi bir şeyde haddi aşmaktır. İnfakta israf ise, harcamada haddi aşmak anlamına gelmektedir.<sup>28</sup> Harcama ya bir zaruret veya bir ihtiyaç veya bir güzellik için yapılır. Zaruri olan harcama yapılmayınca yaşamak mümkün olmaz; mesela ölmeyecek kadar yemek bir zarurettir. İhtiyaç duyulan harcama yapılmazsa güçlük çekilir; mesela doycak kadar yemek, ihtiyaçtır. Güzelleştirme için yapılacak harcama yapılmazsa, güzel olmaz; hoş yemek gibi. Ferdin ve toplumun kendi kazancına göre bu derecelerden bir sınırı vardır. Şu halde ne zaruret, ne ihtiyaç ve ne de güzellik için olmayan, faydasız, zararlı, meşru olmayan yönlerle yapılan harcama herkes için israftır.<sup>29</sup> İnsanların ekserisi ihtiyaç içerisinde iken fazla yeyip içmek de güzel olmaz, çünkü israf sınırına girmiş olur. Nitekim Yüce Allah, Kur'an'da; *“yeyiniz içiniz fakat israf etmeyiniz. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.”*<sup>30</sup> buyurmaktadır.

İslamda, israf edenler de cimrilik edenler de sevilmeyen kişiler olarak nitelendirilmektedir. Allah, böyle kimseleri sevmediği gibi,<sup>31</sup> dünyada böbürlenip çalın satanlar,<sup>32</sup> aynı zamanda başkalarını “kıskanır

<sup>25</sup> Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b.Ahmet el-Ensârî, *el-Câmi Li Ahkâmî'l-Kur'an*, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1985, X, 255; ez-Zuhaylî, *et-Tefsîru'l-Münîr*, XV, 72; Ateş, *Çağdaş Tefsîr*, V, 216.

<sup>26</sup> Nisa, 4/6.

<sup>27</sup> Furkan, 25/67.

<sup>28</sup> Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 87.

<sup>29</sup> Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, VI, 87-88.

<sup>30</sup> A'raf, 7/31.

<sup>31</sup> Nisa, 4/36.

<sup>32</sup> İsrâ, 17/37.

cimrilik ederler, hem de herkese cimrilik tavsiye ederler ve Allah'ın kendilerine fazladan verdiği şeyleri saklarlar, biz de böyle nimetleri gizleyen nankörlere hor ve rüsva edici bir azap hazırladık”<sup>33</sup> buyurarak, hem israf edenlere hem de cimri olanlara kötü bir akıbeti haber vermektedir.

Netice olarak diyebiliriz ki, İslam, insan hayatının dengede olmasını istiyor. İnançta, amelde, ahlâkta, mal kazanmada, harcamada, sevmeye ve nefret etmede. Ne ifrat ne tefrit. İslam, insanların hayatını her yönden düzenlemiş, ifrat ve tefrit diye nitelendirdiğimiz her türlü aşırılığın karşısında olduğunu belirterek daima itidal yani orta yolu tavsiye ve teşvik etmiştir. Kişinin, elindeki nimetleri kullanması hususunda da aynı yolun takip edildiğini görmekteyiz. Müslüman, her işinde itidali kendisine rehber edinmek zorundadır. İtidal de, her şeyin ortası, normali ve insan bünyesine en uygun olanıdır. Harcamalar noktasında ifrat ve tefrit, kendisini israf ve cimrilik olarak gösterir. İsrâf, tamamen düşüncesizce, gerektiğinden çok daha fazlasını harcamak, cimrilik de harcanması gereken yerde kısmaktır. Öyle ise, israf da cimrilik de Kur'an'ın özündeki denge prensibini bozmaktadır. Kur'an, her iki davranışın da uygun olmadığını, bu ikisi arasında orta bir yol izlenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Tüketim ve harcamanın en aşağı derecesi cimrilik, ortası iktisat, aşırısı ise israftır. Allah, israfı da cimriliği de haram kılmıştır. İşte Rabbimizin hükmü:

*“Elini boynuna bağlı kılma (cimri olma) ve büsbütün de onu açıp israf da etme ki, sonra kınanmış olursun ve eli boş açıkta kalırsın.”*<sup>34</sup>

İslamın emri iktisattır. İktisat; tüketim ve harcamada itidal üzere olmak, lüzumundan fazla veya noksan harcamaktan kaçınmaktır. İsrâfın mukabili olan iktisat ise müminlerin bariz vasıflarından birisidir.<sup>35</sup>

Kur'an, getirmiş olduğu israf yasağıyla, anlayışındaki orta yol veya denge ilkesinin bir görünümünü sergilemektedir. Bu prensiplerin bir uzantısı olarak da ferdin terkinde yer alan, madde ve ruha aynı anda haklar tanımış ve bu temel-çekirdek yapıda bozulma ve sapmaları önlemiştir.

<sup>33</sup> Nisa, 4/37.

<sup>34</sup> İsrâ, 17/29.

<sup>35</sup> Gazel, Mustafa, *Kur'an ve Sünnetin Gölgesinde İrşad*, Erhan Yayınları, İstanbul, 1999, II, 250-251.

## B- İsrâf Kavramıyla Eş Anlamlı Kavramlar

Kur'an-ı Kerim'i baştan sona incelediğimizde "tebriz" kavramının israf kavramıyla eş anlamlı olarak kullanıldığını görmekteyiz. Dolayısıyla bu kavramı kısaca açıklamak istiyoruz.

### Tebzir Kavramının Anlamı

Kuran, israf kelimesiyle eş anlamlı olarak "tebzir" ve türevlerini de kullanmaktadır. Zira tebzir de sonuç itibarıyla israfın bir çeşididir.

**a) Sözlük Anlamı:** Tebzir kelimesi, Arapça sözlükte; "tohum ek-mek, ölçüsüz dağıtmak" anlamına gelen bezr kökünden türetilmiş tef'il kalıbında bir mastardır.<sup>36</sup> Bundan hareketle 'tebzir' kelimesine, tohumu gereken yere atmamak, böylece onun kaybolmasına sebep olmak, karşılığında bir şey almamak manası verilmiştir.

**b) Terim Anlamı:** İslam fihhî terminolojisinde tebzir, "malı saçıp-savurmak, gerektiği yerlere sarf etmemek, yerli yerinde değil de yok olup gideceği yerlerde harcamak" demektir ki, israfla yakın anlama gelmektedir.

Malı lüzumsuz yere, ihtiyaç olmayan yerlere harcamak, infak edilmemesi gereken kimselere infak etmemek, malı hayır yollarında harcamamak, eldeki serveti Allah'a isyan yollarında harcamak 'tebzir' dir.<sup>37</sup> Nitekim bu hususta Kur'an'da şöyle buyurulmaktadır:

*"Akrabaya hakkını ver, yoksula ve yolda kalmışa da. Gereksiz yere saçıp-savurma. Çünkü böyle saçıp savuranlar şeytanların dostlarıdır. Şeytan ise, Rabbine karşı çok nankördür."*<sup>38</sup>

Bu ayette Yüce Allah, akrabaya, yoksula ve yolcuya yardım edilmesini, fakat malı sarf etmede israfa kaçılmamasını emretmektedir. Tebzir kelimesi bu ayet-i kerimede; "kişinin malını gerekli olmayan yerde sarf etmesi, savurganlık yapması" anlamında kullanılmıştır.<sup>39</sup>

Abdullah b. Mesud'dan rivayet edildiğine göre; "*Tebzir, malı harcanması gerekli olan yerlerin dışında harcamaktır.*" Mücahid'den riva-

<sup>36</sup> İbn Manzur, age., IV, 50-51.

<sup>37</sup> ez-Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV, 58.

<sup>38</sup> İsrâ, 17/26-27.

<sup>39</sup> Kurtubî, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, X, 247; ez-Zuhayli, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV, 58; Ateş, *Çağdaş Tefsir*, V, 213.



yet edildiğine göre; “Az bir şey de olsa, batıla harcamak tebzirdir (savurganlıktır).”<sup>40</sup>

İbni Abbas'tan bir rivayette savurgan, “Hak olmayan şeyde harcayan” olarak, Katade'den bir rivayette ise, “Allah'a isyanda, hak olmayan yerde ve fesada harcayan” olarak tanımlanmıştır.<sup>41</sup>

İmam Şafii, tebziri malın haksız yerlere harcanması olarak değerlendirmekte, hayırlı işler için yapılan harcamanın tebzir olmayacağını söylemektedir. İmam Malik de tebzirin malı hak ve layık olan yerden alınması ve haksız yerde harcanması olarak açıklamaktadır.<sup>42</sup> Bu şekilde harcama bir nevi israftır ve haramdır. Yüce Allah, tebzirin çirkinliğini belirtmek için yapılan bu savurganlığı şeytanın fiillerine izafet etmiştir. Mallarını harcamada israf edip savurganlık yapanların bu yaptıkları iş, şeytanın çirkin işlerine benzemektedir. Dolayısıyla israf edip mallarını saçıp savuranlar şeytanların kardeşleri olmaktadır.<sup>43</sup>

İslam ümmeti, vasat bir ümmettir.<sup>44</sup> Yani orta yolu izleyen, dengeli ve hayır yolları üzerinde olması gerekendir. Öyle ki bu ümmetin mal konusundaki tutumu da dengeli, harcamaları da ölçülü olması gerekir.

Mülk aslında Allah'a aittir. İnsana emanet olarak geçici bir süre için verilir. Malı ve serveti helâl yoldan kazanıp helâl yola harcayanlar, Allah yolunda infak edip hak sahiplerinin hakkını verenler, israf etmeyenler, bu husustaki imtihanı kazanırlar.

### C- İsrâf Kavramına Zıt Anımlı Kavramlar

Buraya kadar israf ve israf kavramıyla eş anlam ifade eden “tebzir” kavramını tahlil etmeye çalıştık. Ne var ki, bu temel kavramı çevreleyen öteki kavramları da ele almadan tablo tamam olmayacaktır. Bu birbiri ile yakinen ilgisi bulunan kelimelerin teşkil ettiği kavramsal doku, israf kelimesinin semantik sahasını oluşturmaktadır. Demek ki, Kur'an'da israf kavramının semantik alanına giren başka kavramlar da vardır. Mesela, israfın zıddı cimriliktir. Cimri kelimesi sözlükte, “hasis,

<sup>40</sup> Taberî, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an*, Mısır 1954, IX, 94-95; Râzî, Fahrüddin Muhammed b.Ömer, *et-Tefsiru'l-Kebir* (Mefatihü'l-Gayb), Tahrân, trs, XX, 193; ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV, 58.

<sup>41</sup> Taberî, *Câmiu'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an*, IX, 95.

<sup>42</sup> Kurtubî, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, X, 247.

<sup>43</sup> ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, XV, 58.

<sup>44</sup> Bakara, 2/143.

parasını hiçbir şekilde harcamak istemeyen, nekes, eli sıkı ve pinti” gibi anlamlara gelmekte olup Farsçadan Türkçemize geçmiş bir kelimedir.<sup>45</sup>

Cimrilik, İslam fıkı terminolojisinde, “harcanması gereken malı sarf etmekten kaçınmak, para ve malı çok sevdiğinden dolayı, başkasına bir şey vermekten çekinmek” şeklinde tarif edilmektedir. Gazzâlî (ö.505/111)’ye göre, Allah’ın verdiği malı, yaratılış gayesi için harcamaktan kaçınarak elde tutmak cimrilik; yaratılış gayesinin dışında kullanılmak israf; yaratılış gayesine uygun olarak harcamak da cömertliktir.<sup>46</sup>

Kur’an’da genellikle cimrilik “buhl”, “şuh”, “katr” ve “men” gibi kelimelerle ifade edilmektedir.<sup>47</sup> Burada israf kavramına zıt anlamlı kavramları kısaca açıklamak istiyoruz:

### a) Buhl Kavramı

Buhl Kelimesinin Sözlük Anlamı

Buhl, “cimri olmak, men etmek, elde tutmak vermemek” demektir.<sup>48</sup> Cimrilik yapan kişiye “bahîl” denir. Bahîl; malı elinde tutmaktan zevk alır, verse de istenilince verir. Cimriliğin zıttı ise cömertliktir.<sup>49</sup> Cömert kişi, istenilmeden verir ve vermekten de zevk alır.

Kur’an’da Kullanımı

Buhl kelimesi, Kur’an’da iki yerde mastar şeklinde, yedi yerde de değişik fiil kiplerinde kullanılmıştır.<sup>50</sup>

Kur’an’da cimriliğin yerildiği 16 ayet mevcuttur. Bu ayetlerde aşırı mal sevgisinden dolayı mallarını Allah yolunda harcamayan cimrilik eden insanlar yerilmekte ve Allah’ın insanlara verdiği mal ve servetin muhtaçlara ve Allah yolunda harcanması devamlı emredilmektedir.

### b) Şuhh Kavramı

Şuhh Kelimesinin Sözlük Anlamı

<sup>45</sup> Olgun, İbrahim, Dravşan, Cemşit, *Türkçe Farsça Sözlük*, İran 1350, s. 40; Şükün, Ziya, *Farsça Türkçe Lügat*, (Ferhengi Ziya), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984, I, 659; Türkçe Sözlük, (haz. M.Akif Ordulu), İstanbul 2001, s.63.

<sup>46</sup> Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmiddin*, Beyrut, trs., III, 63; Ayrıca bkz. Kurtubî, age., X, 217.

<sup>47</sup> İbn Manzur, age., II, 496; XI, 47; Rağîb, age., s. 109; 446.

<sup>48</sup> Rağîb, age., s.109.

<sup>49</sup> İbn Manzur, age., XI, 47.

<sup>50</sup> Abdulkakî, age., s.115.

Şuħh kelimesi ise, “aşırı derecede cimrilik, hırs ve kıskançlık” gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Rağıb el-İsfehânî, bunu hırsla birleşen cimrilik diye tanımlamaktadır.<sup>51</sup> Aşırı cimrilik yapana şahih denir. Çoğulu ise “eşihha ve şihah” şeklindedir.<sup>52</sup>

#### Kur'an'da Kullanımı

Şuħh kelimesi, Kur'an'da üç yerde mastar şeklinde, iki yerde de “eşihha” şeklinde çoğul olarak kullanılmıştır.<sup>53</sup>

Kur'an, insanın fitratında cimriliğin olduğunu belirtmekte<sup>54</sup>, insanın Allah'ın rızasına kavuşup gerçek kurtuluşa erebilmesi için nefsinin cimriliğinden kurtulması gerektiği ifade edilmektedir.<sup>55</sup>

Her ne kadar buhl ve şuħ kelimleri cimriliği ifade etseler de aralarında ince bir fark vardır. Bu farkı İslam âlimleri şöyle ifade etmektedirler:

Rağıb İsfahanî'ye göre, “şuħh, adet haline gelmiş olan hırsla birlikte cimriliktir.”<sup>56</sup> Buna göre buhl şuħh'tan daha hususidir.<sup>57</sup>

İbn Münzir (ö.303/915)'den nakledildiğine göre buhl; insanın elindeki kıskanması, şuħh ise herkesin elindeki kıskanmasıdır.<sup>58</sup> İbn Ömer'e göre de şuħh, bir kişinin malını men etmesi değil, kendisinin sahip olmadığına göz dikmesidir.<sup>59</sup> Âlûsî (ö.1270/1854) ise şuħh ile ilgili şöyle demektedir: “Şuħh; cimriliğin son derecesidir: Bu sıfatı taşıyan kimse, başkasının malına bile kıskançlık gösterir. Başkasının cömertlik yapmasını arzu etmez, başkasının cömertlik etmesinden nefsi sıkılır, bu sebeple de başkalarının cömertlik yapmasına engel olmaya çalışır ya da o derece hırslı olur ki, başkasının malını haksız yere yer veyahut kendisinin olmayan şeylere göz diker. Başkasında olmasına razı

<sup>51</sup> Bkz., Rağıb, age., s.446.

<sup>52</sup> İbn Manzur, age., II, 495.

<sup>53</sup> Abdulbakî, age., s.375.

<sup>54</sup> Bkz., Nisa, 4/128.

<sup>55</sup> Bkz., Haşr, 59/9; Teğabün, 64/167.

<sup>56</sup> Rağıb, age., s.446.

<sup>57</sup> Dölek, Adem, “Sünnet Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedavi Yolları”, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), Sayı: 2, s.97; İbn Manzur, age., II, 495.

<sup>58</sup> Âlûsî, Şihâbuddîn Mahmud el-Bağdadî, *Rûhu'l-Meânî fi Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'y'l-Mesânî*, Beyrut, 1985, XXVIII, 53; Yazır, *Hak Dîni Kur'an Dili*, VII, 504; Dölek, agm., s.97.

<sup>59</sup> Âlûsî, age., XXVIII, 53; Bkz. Yazır, age., VII, 504.

olmaz ve kıskanır.”<sup>60</sup> Şuħh, şiddetli cimriliği, sadece malda değil, her iŖte ve her iyilikte cimri davranmayı ifade eder.<sup>61</sup>

### c) Katr Kavramı

#### Katr Kelimesinin Sözlük Anlamı

Katr ve bu kelimededen türetilmiŖ olan iktâr, taktîr kelimesi; kifayet edecek miktardan daha az harcamak ve kısmaştır.<sup>62</sup>

#### Kur'an'da Kullanımı

Cimrilik kelimesinin Kur'an'daki diğer bir karŖılıđı “katur” kelimesidir. Bu kelime, Türkçedeki hasis kelimesini karŖılamaktadır. “Eli sıkı, yahut çok cimri” anlamlarına gelmektedir. Kur'an'da, kiŖinin elindeki Ŗeyleri çar-çur etmesi demek olan israfın zıddı olarak kullanılmıŖtır. Gerek israf gerekse cimrilik Kur'an'da yerilen iki kötü vasıftır.

“Eğer Rabbimin rahmet hazinelerine sahip olsaydınız, harcamaktan korkarak tutardınız. Gerçekten insan çok cimridir.” Bu ayette “katur” kelimesi kullanılarak insanın çok cimri olduğu, hazinelerce mala da sahip olsa yine fakirlik korkusuyla onu harcamaktan çekineceği belirtilmektedir. Ayrıca cimrilik yüzünden mallarını Allah yolunda harcamayanlar kınanmaktadır.

Rahmanın kulları diye nitelendirilen inanan insanların vasıflarının anlatıldığı başka bir ayette de Ŗöyle buyurulmaktadır: “Onlar ki harcadıkları zaman, ne israf ederler, ne de cimrilik ederler; (harcamaları) bu ikisinin arasında dengeli olur.”

Bu ayette ifade edildiği gibi Müslüman israfla cimrilik arasında orta bir yol tutan insandır. O, harcamalarında israf etmediği gibi cimrilik de etmez. Çünkü israf hem kiŖiyi, hem malı, hem de toplumu dejenere eder, bozar. Cimrilik de bunun zıddı olarak malı hapsederek ne sahibinin faydalanmasını mümkün kılar, ne de toplumun istifade etmesini sağlar.

<sup>60</sup> Âlûsî, age., XXVIII; 53; Ayrıca bkz. Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, XIV, 56; Yazır, age., VII, 504,505; Dölek, agm., s.97.

<sup>61</sup> Dölek, agm., s.97; İki kelime arasındaki anlam farklılığı için daha ayrıntılı bilgi için bkz., Kurtubî, *el-Câmi Li Ahkâmi'l-Kur'an*, IV, 293, XVIII, 30.

<sup>62</sup> İbn Manzur, age., V, 71; Râğıb, age., s.655.

<sup>63</sup> Dölek, agm., s.97.

<sup>64</sup> İsra, 17/100.

<sup>65</sup> Furkan, 25/67.

<sup>66</sup> Seyyid Kutub, age., X, 565.

Hakkı olanın hakkına mâni olmaya “katr” dendiği gibi kişinin, çoluk çocuğu için yapması gereken harcamalar hususunda cimrilik yapmasına da “katr” ifadesi kullanılmaktadır. Bu bakımdan kişi, ailesinin nafakası ve çocukları için yaptığı harcamalarda da cimrilik yapamayacağı gibi israf da edemez. “*Onlar, mallarını harcadıkları zaman israf etmezler. Cimrilik (katr) de yapmazlar. İki arasında orta bir yol tutarlar.*” ayeti, genel olarak başkalarına yapılacak yardımlar hususunda cimrilik yapmamayı ve yardım ederken de israf etmemeyi öğrettiği gibi kişinin çoluk çocuğu için yapacağı harcamalar için de orta yolun takip edilmesini öğretmektedir.

#### d) Men' Kavramı

##### Men' Kelimesinin Sözlük Anlamı

“Men” kelimesi, “mâni olmak, engel olmak, vermemek” anlamlarına gelmektedir.<sup>70</sup>

##### Kur'an'da Kullanımı

Kur'an-ı Kerim'de cimrilik anlamında kullanılan başka bir kelime de “men” kelimesidir. Nitekim bu kelime, bir ayette, “yemneûne” şeklinde fiil kipinde, bir ayette “menû” şeklinde, iki ayette de “mennâ” şeklinde mübalağalı ism-i fail olarak kullanılmıştır.<sup>71</sup>

Kur'an'da, Hakkı inkâr eden kafirlerin durumları anlatılırken genellikle “*Onlar, gösteriş yaparlar ve hayra mani olurlar.*”<sup>72</sup>, “*Hayra engel olucudur.*”<sup>73</sup> denilmektedir. Yani onlar, son derece cimri oldukları gibi başkalarının yapacağı hayra da engel olurlar.

Ayrıca insanın kötü vasıflarının anlatıldığı bir ayette de “*İnsan, kendisine hayır geldiğinde pinti kesilir, cimrilik eder.*”<sup>74</sup> denilmektedir. Gerçekten insan, kendisine bir hayır dokunduğu zaman pinti kesilir ve kıskanır. Mesela, bir servet, bir makam sahibi olduğu zaman hırsından, kıskançlığından kimseye bir şey vermek istemez, darda kalıp da ağladığı günleri derhal unuttur. Baş ağrıdığı zaman her şeyden ümit bekleyen o

<sup>67</sup> Bkz. Kurtubî, age., XIII, 39.

<sup>68</sup> Furkân, 25/67.

<sup>69</sup> Kurtubî, age., XIII, 39.

<sup>70</sup> İbn Manzûr, age., VIII, 343; Râğib, age., s.779.

<sup>71</sup> Bkz., Mâûn, 107/6,7; Meâric, 70/21; Kaf, 50/25; Kalem, 68/12.

<sup>72</sup> Mâûn, 107/6,7.

<sup>73</sup> Kalem, 68/12.

<sup>74</sup> Meâric, 70/21.

mızımız adam, bu kez biraz kuvvet bulunca kimseye bir lokma vermemek, hayra engel olmak için sımsıkı bir afacan kesilir. Hakka ve hayra sırtını çevirir. Eline geçeni toplayıp yığmaya, saklamaya çalışır.<sup>75</sup>

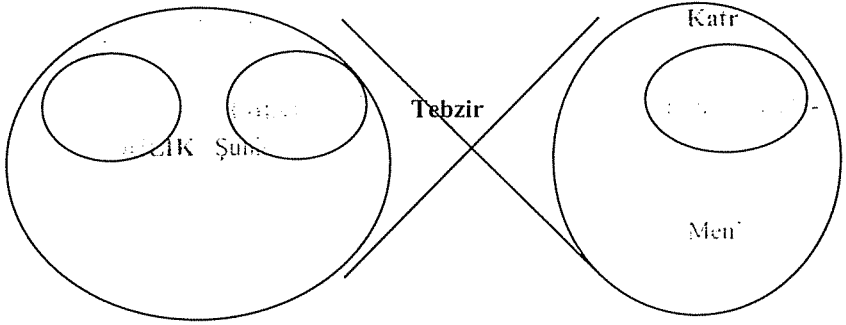
Yüce Allah, Mearic suresi 19-35. ayetlerde insanın psikolojik durumunu ve genel karakterini anlatmaktadır. İnsanın, aceleci, tamahkâr, sabırsız, dayanıksız, çabuk usanan, mızımızlanan, başına bir kötülük, hastalık, felaket geldiği zaman sızlanan; bir iyiliğe, mala, servete, sağlığa, mevkie erişince de cimrilik edip başkalarına yardım etmeyen bir karakterde yaratıldığı, yani böyle bir karakter taşıdığı belirtilmektedir. Bu ayetlerde Allah, bu huyların kötü huy olduğunu belirtmekte ve bu karakterde olanları kınamaktadır.<sup>76</sup>

Cimrilik, Allah'ın çok kötülediği bir özelliktir. İman eden bir kimse asla tamahkâr davranarak mal ve serveti yığıp cimrilik yapmaz. Nefsinin cimriliğinden kendini kurtarır. Cimrilik, nefsin kendisinde bulunan bir belâdır. Nefsi, bu belâdan ancak iman kurtarır. Allah'a ve ahiret gününe inanan insan, Allah'ın kendisine verdiği nimetleri, Allah yolunda infak ederek nefsindeki bu cahilî lekeyi temizler, bu belâdan kurtulur. Cimrilik belâsından kurtulamayan insan, İslamî bir hayatı yaşayamaz. Böyle olunca, İslamî hayatı yaşayamayan cimriler, Allah'ın rahmet hazinelerine sahip olsalar bile, biter korkusuyla cimrilik ederler. Halbuki Allah'ın hazineleri asla bitmez ve tükenmez.

İsraf kavramıyla ilgili olarak buraya kadar yaptığımız eşzamanlı semantik analizi şöyle bir şemayla gösterebiliriz:

<sup>75</sup> Yazır, age., VIII, 339.

<sup>76</sup> Ateş, age., X, 62.



### 3. Hadislerde İsrâf Kavramı

Hadislerde de israf, genellikle “bir nimeti gereğinden fazla kullanmak, telef etmek” anlamında kullanılmıştır. Hz.Peygamber (sav) ise, israf üzerinde özenle durmuş ve israftan kaçınmamızı tavsiye etmiştir.

Nitekim Buhârî, İbn Abbas’ın şöyle dediğini rivayet etmiştir: “Dilediğini ye, dilediğini giy, ancak iki huy seni yanıltmasın: İsrâf ve kibir.”<sup>77</sup> Allah’ın Elçisi konuyla ilgili olarak şöyle buyurur: “Kibirsiz ve israfsız olarak yiyiniz, içiniz, giyiniz ve sadaka veriniz. Zira Allah, kulunun üstünde nimetini görmek ister.”<sup>78</sup> “Âdem oğlu, karnından daha şerli bir kab doldurmamıştır. İnsana belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Eğer mutlaka yemesi gerekli ise, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeğe, üçte birini de nefes almaya ayırsın.”<sup>79</sup>

Burada nakletmek istediğimiz şu olay, Hz.Peygamber (sav)’in israf etmemeye ne denli titizlik gösterdiğini çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bir defasında Hz.Peygamber (sav) Hz.Sa’d’e uğramıştı. Hz.Sa’d, bu esnada abdest alıyordu. Rasulullah (sav), (onun suyu aşırı bir şekilde kullandığını görünce); “bu israf da nedir?” diye sordu. Hz.Sa’d da abdestte israf olur mu? dediğinde Hz.Peygamber (sav): “Evet, hatta akmakta olan bir nehirde abdest alsan bile” şeklinde cevap verdi.<sup>80</sup>

<sup>77</sup> ez-Zuhaylî, *et-Tefsiru'l-Münir*, VIII, 184.

<sup>78</sup> Buhârî, *Libas*, I; Nesâî, *Zekat*, 66; İbn Mace, *Libas*, 23; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I, 247, 274, 328.

<sup>79</sup> Tirmizî, *Zühd*, 47; Ahmed b.Hanbel, *age.*, IV, 132.

<sup>80</sup> İbn Mace, *Taharet*, 48; Ahmed b.Hanbel, *age.*, II, 221.

Görüldüğü gibi Hz.Peygamber (sav), akan bir nehirde ibadet niyetiyle abdest alırken bile suyu israf etmemeyi öğütüyor. Bütün inananların bu hadis doğrultusunda hayatlarını gözden geçirmeleri gerektiği kanaatindeyiz.

#### 4. Kur'an'da İsrâf ve Müsriflerinin Hükümü

İsrâf, inananların kesinlikle sakınmaları gereken manevî hastalıklardan biridir. İslam dini dünya ile ahiret, ruh ile beden, hak ile sorumluluk arasında denge getirdiği gibi, yiyecek konusunda da dengeli beslenme ve tüketimi emretmiş, ihtiyaç fazlası tüketimi, israf ve ihtiyaç olmayan yönde tüketimi de tebzir olarak adlandırıp haram kılmış ve şiddetle yasaklamıştır.<sup>81</sup> Aynı zamanda dinimizde israf Allah'ın vermiş olduğu nimetlere karşı nankörlük olarak nitelendirilmektedir.

İslam dinine göre, Allah'ın insanlara bağışladığı maddî ve manevî imkânların hepsi birer emanettir. Dolayısıyla bu nimetlerin Allah'ın emrettiği şekilde ve insanlara fayda sağlayacak bir biçimde kullanılması gerekir. Dinen haram kılınan içki, kumar, fuhuş, rüşvet gibi ferdî ve içtimaî zararlar doğuran hususlarda yapılan harcamalar israf ve haram olduğu gibi, helâl kabul edilen maddelerin günün icaplarına göre ihtiyaçtan fazla tüketimi de israf ve haram sayılmıştır.<sup>82</sup>

İtidal ve tutumlu olmak, İslamın ibadetlerde bile öğütlediği temel bir ilkedir. Nitekim sorumluluklarını ihmal edecek derecede ibadete dalmak, camilerin aşırı biçimde süslenmesi, kabirlere lüzumundan fazla harcama yapılması vb. ölçsüzlükler İslamda uygun görülmemiştir.<sup>83</sup>

Yüce Allah, müsrifleri şeytanın kardeşleri olarak nitelendirmekle israf edenlerin bu yaptıkları fiille şeytana benzedikleri ve dolayısıyla şeytanın davranışları nasıl Allah'ın gazabına sebep oluyorsa müsriflerin bu davranışları da Allah'ın gazabına sebep olmaktadır. Kur'an, servet ve malların israf edilmemesi için sefih kimselere verilmemesini emretmekte ve sefihlerin hacir (tasarrufları kısıtlamak) altına alınarak<sup>84</sup> mallarının kendileri ve kamu yararına çalıştırılıp çoğaltılması yoluna gidilmesini emretmektedir.<sup>85</sup>

<sup>81</sup> Komisyon, *İmihal*, İstanbul 1999, s. 33.

<sup>82</sup> Kallek, Cengiz, "*İsraf mad*", T.D.V.İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001, XXIII, 179.

<sup>83</sup> Kallek, agm., XXIII, 179.

<sup>84</sup> Nisa, 4/5.

<sup>85</sup> el-Behiy, Muhammed, *Kur'an ve Toplum*, (trc. M.Beşir Eryarsoy), İstanbul 1986, s.277-279; Kallek, agm., XXIII, 180.



Malını israf etmeyi alışkanlık haline getiren sefihlin hacir altına alınıp alınmayacağı konusunda ise İslam âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Malikî, Şafîî ve Hanbelîler ile Hanefî'lerden Sahibeyn'e göre, malını israf etmeyi alışkanlık haline getiren sefih hacir altına alınır. İmam Ebu Hanife ise, mükellefin israf sebebiyle hacrini uygun görmemiştir.<sup>86</sup>

### 5. İsrâfın Sebepleri

Günümüzde insanlar tarafından yapılan israfî göz önünde bulundurduğumuzda genellikle, akli yetersizlik, bilgisizlik, lüks yaşama tutkusu, gösteriş ve malın kazanılmasında emek sarf edilmemesi gibi sebeplerin israfıya yol açtığını görmekteyiz.

Burada israfıya yol açan sebeplerden bazılarını kısaca açıklamak istiyoruz.

**a) Sefihlik (akli yetersizlik):** Sefihlik aklın az ve hafif olmasıdır. Bunun aksine rüşd denir ki, aklın kuvvetli olması demektir. Allah Tealâ, "*Mallarınızı (savurgan) sefihlere vermeyin!*"<sup>87</sup> buyurmaktadır. Bu ayetle hem aile reisi hem yetimlerin vasisi hem de devlet malını korumakla görevli kişiler uyarılmakta ve hayatın temeli olan malların sefihlere yani iyiyi kötüyü ayırt etme yeteneğinden yoksun akli ve görüş yeteneği zayıf olan kimselerin tasarrufuna verilmemesi emredilmektedir. Dünyada kazandığımız her kuruşun hesabını ahirette Allah huzurunda vereceğiz. Harcanan her kuruştan da mutlaka sorumluyuz. Gayri meşru yollardan kazanılan servet nasıl haramsa, sahip olunan nimetleri gayri meşru yollarda harcamak da israftır ve haramdır. İşte mal ve servetin israf edilmemesi için harcamada dengeyi sağlayamayan kıt akıllı kişilere malın verilmemesi gerekir. Aksi takdirde onlar, malı harcarken israf edeceklerdir. Bu ayetten sonra gelen ayette, "*Onların halinde rüşd (olgunluk) görürseniz, mallarını kendilerine teslim edin!*"<sup>88</sup> buyuruyor.

<sup>86</sup> Bkz., es-Sabunî, Muhammed Ali, *Ravaiu'l-Beyan fi Tefsiri Ayati'l-Ahkâm*, Beyrut 1980, I, 440-441; Kallek, agm., XXIII, 180; Daha ayrıntılı bilgi için bkz., Cassas, Ebu Bekir Ahmed b.Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut trs., II, 60-61; Kurtubî, *el-Cami li Ahkâmi'l-Kur'an*, V, 28-29; İbn Rüşd, Muhammed b.Ahmet b. Muhammed b.Ahmed b.Rüşd el-Kurtubî el-Endelusi, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktasid*, Dâdu'l-Kütübî'l-İslamiyye, Kahire 1983, II, 338-343; Zuhaylî, *İslam Fıkhı Ansiklopedisi*, İstanbul 1994, VI, 502-565.

<sup>87</sup> Nisa, 4/5.

<sup>88</sup> Nisa, 4/6.

Malını düzgün kullanma olgunluğuna erişen kişilere malları iade edilir. Artık yaptığı harcamalarda kişi kendi sorumludur. Çünkü İslama göre reşit olan kişiler mallarında tam tasarruf hakkına sahip olmaktadır.

**b) Bilgisizlik:** İsrafa sebep olan nedenlerden biri de bilgisizliktir. İnsanların nimetlerin değerini bilmemeleri, onları, harcamalarda israfa yönelmelerine sebep olmaktadır. İnsan, bu dünyada hayatını sürdürebilmesi için birtakım temel ihtiyaçlarını karşılamak zorundadır. Yeme, içme, giyinme ve barınma bu ihtiyaçlardan bazılarıdır. İnsanın temel ihtiyaçları kainatın başlangıcından bu güne kadar, sadece şekil ve kapsam itibarıyla değişikliğe uğramıştır. Ancak bizim için zorunlu olan bu ihtiyaçları giderirken özellikle bir takım hususlarda sınırlamaya gidilmiştir. Nitekim ayet-i kerimde; *“Ey Adem oğulları, her mescide girişinizde temiz ve güzel elbiselerinizi giyin, yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.”*<sup>89</sup> buyrulur.

Bir diğer ayette; *“Ürün verdiği zaman ürününden yiyin, devşirildiği ve biçildiği gün de hakkını verin; israf etmeyin, çünkü Allah müsrifleri sevmez.”*<sup>90</sup> buyrulmaktadır.

Görüldüğü gibi Allah Tealâ, kullarına yiyip içmeyi, temiz ve güzel giyinmeyi adeta emir buyurmaktadır. Ancak insan bu ihtiyaçlarını temin için harcama yaparken, bunların vasıta olduğunu unutmamalı, gaye mesabesine çıkarılmamalıdır. Evet, yeme, içme, giyinme hayatın devamı veya yaratılışın gayesi olan kulluğun<sup>91</sup> gerçekleştirilebilmesi için sadece birer vasıttır. Nitekim bu husus; *“İnsan yemek içmek için yaşamaz, yaşamak için yer ve içer”* şeklinde kaideleştirilmiştir. Ayette bir taraftan yeme içme emredilirken diğer taraftan *“israf etmeyin”* yasağının getirilmiş olması, bu konuda bir başıboşluğa izin verilmediğini gösterir. Helâl ve meşru yerlere sarf ederken haddi aşmak israf olduğu gibi, haram yemek de bir nevi israftır.<sup>92</sup> Meselâ; karın doyuracak kadar yemek içmek helâl, hatta gereklidir. Fakat mideyi tıka basa doldurmak, rahatsız olacak kadar yemek ise israf ve haramdır. Bunun yanında alkollü içkiler ve uyuşturucular gibi kullanılması dinen yasaklanmış olan maddelerin

<sup>89</sup> A'raf, 7/31.

<sup>90</sup> En'am, 6/141.

<sup>91</sup> Zariyat, 51/56.

<sup>92</sup> <http://www.diyabet.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm>  
(6.6.2004)

alınması da israf sayılmıştır.<sup>93</sup> Allah Tealâ müsrif olan kulları sevmediğini açıkça ifade etmiştir. Hz. Peygamber de bu konuyla ilgili olarak şöyle buyurmuştur: “Kibir ve israfa kaçmaksızın yiyiniz, içiniz, giyiniz ve tasadduk ediniz.”<sup>94</sup>

**c) Lüks yaşama tutkusu:** İsrâfin sebeplerinden biri de, İslâmın hoş görmediği lüks hayat anlayışıdır. Servetin büyüyüp lüks uğruna harcanması sonucuna gitmemesi için malın zenginler arasında dönüp dolaşan bir devlet olması İslâm tarafından reddedilmiştir.<sup>95</sup> Bu yüzden lüks, bir toplum için “şer” kabul edilmiştir. Lüksün hoş görülmediği ve haram kılındığı konusunda çeşitli nasslar bulunmaktadır. Ancak buradaki lüksü ileri teknoloji ürünü aletlerini evimize sokma şeklinde anlamak yanlıştır. Burada lüksten içki, kumar, fuhuş, aşırı giyim, gücünün üzerinde gereksiz harcamalar, gurur-kibir, şan ve şöhret için ziyafet düzenlemeler gibi harcama ve yaşantılar kastedilir.<sup>96</sup>

İnsan, zenginliğinin kendisini şımartmasına, lüks ve israfı sürüklenmesine asla fırsat vermemelidir. Lüks ile çağın gelişmiş teknolojisinden faydalanmayı birbiriyle karıştırmamak gerekir. Çağın mevcut gelişmelerine ayak uydurmalı, hayatı kolaylaştıran, pratikleştiren, zaman kazanmaya vesile olan her türlü yeniliğe açık olunmalıdır. Lüks ise, kişinin olduğundan fazla görünmeye çalışması, aşırı derecede tüketim tutkusuna sahip olması şeklinde anlaşılmalıdır. Bir manada lüks, sade ve gösterişsiz bir yaşamın zıddıdır.<sup>97</sup>

Kur'an-ı Kerim bazen tarih boyunca lüks ve rahat bir hayat sürenlerden söz eder. Bu tür halklar kendilerini helâke sürükledikleri gibi onlara uyanları da aynı âkıbete götürmüşlerdir. Bir toplumda lüks içerisinde olanlar varsa, mutlaka orada zayıf durumda olan mağdur kesimler de bulunur. Refah ve lüks içerisinde olanlar hasta ve rahat hayatlarına tutkundurlar. Şehvet ve lezzetlerine bağılıdırlar. Kur'an-ı Kerim, bu tür sapmış ve haddi aşmış toplumların isyan içerisinde bulduklarından söz etmektedir.

<sup>93</sup> <http://www.diyenet.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm> (6.6.2004)

<sup>94</sup> Buharî, Libas, 1; Nesaî, Zekat, 66; İbn Mace, Libas, 23; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, I, 247, 274, 328.

<sup>95</sup> Bkz., Haşr, 59/7.

<sup>96</sup> Şener, Sami, “*İsrâf Mad.*”, Şamil İslâm Ansiklopedisi, İstanbul 2000, IV, 155-156.

<sup>97</sup> <http://www.diyenet.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm> (6.6.2004)

*“Nefsani arzulara, (özellikle) kadınlara, oğullara, yığın yığın biriktirilmiş altın ve gümüşe, salma atlara, sağma hayvanlara ve ekinlere karşı düşkünlük insanlara çekici kılındı. Oysa bunlar, dünya hayatının geçici menfaatleridir. Halbuki varılacak güzel yer, Allah'ın katındadır.”<sup>98</sup> “Biz herhangi bir ülkeye bir uyarıcı göndermişsek, oranın zengin ve şumarık ileri gelenleri, mutlaka; “Biz, sizin getirdiklerinizi inkâr ediyoruz.” demişlerdir.”<sup>99</sup>*

**d) Gösteriş:** İsrafa neden olan sebeplerden biri de gösteriş tutkusudur. İnsanlar mal ve hizmetleri tüketerek temel fizyolojik (yemek, içmek, barınma vs.) ve güvenlik ihtiyaçlarını (can ve mal güvenliği) karşılarlar. Ancak, her toplumda bazı bireyler bu tür ihtiyaçları dışında sadece başkalarını etkileme ve gösteriş amacıyla da tüketimde bulunabilirler. Bazı bireyler için gösterişe yönelik mal ve hizmetlere olan talep, fizyolojik ve güvenlik ihtiyaçlarından da öne geçebilir. İşte bu türde psikolojik tatmin sağlayan mal ve hizmet için para harcanmasına “gösteriş tüketimi” adı verilmektedir.

Gösteriş tüketimi genel olarak insanın psikolojik yapısı ile ilgili bir konudur. Her kesimden ya da sınıftan bireyler gösterişe önem verebilirler. Gösteriş insanda psikolojik bir hastalıktır. Bu hastalığın sebebi, başkalarına kendini beğendirme ve kanıtlama ihtiyacı, başkalarına daha zengin olduğunu gösterme ihtiyacı, toplumdaki kültür yapısı ve değerlerin bozulmasıdır.

Toplumdaki gösteriş tüketimini ortadan kaldırmak için devlet tarafından örneğin, lüks addedilen bazı malların yüksek oranda vergiye tabi tutulması vs. gibi zorlayıcı bazı tedbirler alınmaktadır. Ancak zorlamaya ya da yasaklamaya dayalı önlemler kesin çözüm değildir. Gösteriş tüketiminin kültürel yenilenme ile zaman içerisinde kendiliğinden azalacağını kabul etmek daha doğru bir yoldur.

Kur'an'da mallarını gösteriş için harcayan insanlar sürekli kınanmakta<sup>100</sup> ve gösterişin münafıklık vasfı olduğu vurgulanmaktadır.<sup>101</sup>

Kur'an-ı Kerim dünya hayatına, lüks ve gösterişe düşkün olanların akıbetinin felaket olduğunu Karun ile ilgili kıssada gayet ibret verici olarak dile getirmiştir. Karun, Hz. Musa döneminde yaşamış, anahtarla-

<sup>98</sup> Al-i İmrân, 3/14.

<sup>99</sup> Sebe', 34/34.

<sup>100</sup> Bakara, 2/264; Nisa, 4/38.

<sup>101</sup> Nisa, 4/142.

rını güçlü bir topluluğun ancak taşıyabileceği hazinelere sahip, gösterişe düşkün, servetinin esiri olmuş bir şahsiyettir. Halkının karşısına son derece ihtişamlı bir vaziyette çıkar ve dünya malına karşı meyilli olan kimselerin özentiye kapılarak; “keşke Karun’a verildiği gibi bizim de olsa” demelerine sebep olurdu. Fakat günün birinde Karun sarayı ile birlikte helâk edilince, onun yerinde olmayı isteyenlerin akılları başlarına geldi ve hakikati ancak o zaman idrak edebildiler. Karun, israf, lüks ve gösterişe düşkün olanların en çarpıcı misalidir.<sup>102</sup>

**e) Malın kazanılmasında emek sarf edilmemesi:** İslamda çalışma izzet, şeref ve itibar vesilesidir. Çalışma her şerefin temeli, her başının yoludur. Çalışma olmasaydı insanlık ilerleyemez, insanlar hayatın tadını hissedemezlerdi. Çalışma sayesinde insan değerli bir hayat yaşar. Çalışma ile boş vakit değerlendirilir, servetler bereketlenir, gelir artar. İnsan ahirette Allah Tealânın huzurunda kurtuluşa erer. Çünkü Allah, işsiz, boş duran kulu sevmez. Psikoloji bilginleri demişlerdir ki: Bir insanı helâk etmek isterseniz onu işsiz bırakın.<sup>103</sup>

Yüce Allah Kur'an'da çalışmanın önemini belirterek şöyle buyurmaktadır: “*İnsana çalışmasından başka bir şey yoktur. Onun çalışması yakında görülecektir. Sonra ona tastamam karşılığı verilecektir.*”<sup>104</sup>

Bu ayetler, insanın ancak çalışmak suretiyle ilerleyebileceğini, dünya ve ahiret saadetine ait anahtarların, meşru yolda çalışmak olduğunu ifade etmektedir. Ayrıca bu ayetlerde, insanın kemali ve olgunluğu da başkalarının çalışmalarıyla değil, ancak kişinin kendi çalışmasıyla mümkün olacağı açıklanmaktadır.

Her insan, ancak kendi çalışmasının karşılığını görür. Diğer insanların çalışmasının neticesinde elde ettikleri şeylere sahip olamaz. Yüce Allah, bu ayetlerde bütün insanları çalışmaya teşvik ederek, çalışmayan bir kimsenin menfaat temin edemeyeceğini, her çalışanın çalışmasının meyvesini alacağını belirtmiştir. Yüce Allah, böylece insanı atalet ve tembellikten men etmiş, dünya ve ahiret saadetine ulaşmak için, çalışmayı ve meşru yollardan kazanmayı emretmiştir.<sup>105</sup>

<sup>102</sup> <http://www.diyenet.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm> (6.6.2004)

<sup>103</sup> Soysaldı, Mehmet, “*Kur'an'a Göre Çalışmanın Önemi*”, F.Ü.İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, Elazığ 2000, s.45.

<sup>104</sup> Necm, 53/39-41.

<sup>105</sup> Soysaldı, agm., s.46.

Kur'an, dünyanın imar edilmesi için çalışmayı teşvik etmiştir. Gayretli olmayı, rızık elde etmenin ve geçimi temin etmenin esası saymıştır. Rızık insana hiç çalışmadan verilecek değildir. Rızık, ister tarım, sanayi ve ticaret gibi beden ve adale gücü gerektiren bir iş olsun, isterse doktor, öğretmen, mühendis veya insanlığa yararlı olan, insanlığın daha fazla ilerlemesine ve medenileşmesine vesile olan çeşitli alanlardaki uzman kişilerin meslekleri gibi ilim veya düşünce gayreti gerektiren iş olsun, ancak bu çeşit bir iş, ciddi bir gayret, çalışma ve görevini yerine getirmede fedakarlık neticesi olarak gelir.

Başkalarının el emeğine dayalı olarak yaşamak, hiçbir zaruret olmadan ve makbul bir özür bulunmadan yapılan dilencilik, İslama göre en çirkin geçim şekillerinden biridir. Çünkü bu çeşit rızık, iş ve emek olmadan elde edilen bir rızıktır. Halbuki Allah başkasına iyilikte bulunup veren kimseyi, alan kimseden daha üstün saymıştır. Peygamberimiz (sav) şöyle buyuruyor: “Üst el alt elden (veren el alan elden) daha hayırlıdır. Sen, vermeye, geçimini temin etmekle yükümlü olduğun kimselerden başla.”<sup>106</sup>

Çalışmaya gücü yeten herkes çalışmak, alın terini dökmek ve gayret etmekle yükümlüdür. Yeryüzünde gayret sarf etmek ibadet seviyesindedir, Allah yolunda cihad çeşitlerindedir. Her ne kadar dünyada çalışmayı tamamen bırakıp da kendilerini ibadete yahut zahitliğe veren, yani onurlu bir geçim kaynağı düşünmeyen bazı cahillerin tasavvuru buna muhalif olsa da, alın teriyle rızık kazanma yolu, bu dini ve bu dinin mensuplarını aziz kılmak için en lüzumlu yoldur.<sup>107</sup>

Çalışmayı ve meşru yoldan kazanmayı emreden dinimiz, tembelliği insanlığın kurtuluşuna mani olan büyük engellerden saymış ve insan için en büyük zevkin, çalışmalarının semeresini görmek olduğunu ifade etmiştir. Hz.Peygamber “*Hiçbir kimse kendi elinin emeğinden daha hayırlı bir yiyecek asla yememiştir. Allah'ın peygamberi Davud (a.s)'da kendi emeği ile kazandığından yerdi.*”<sup>108</sup> buyurmuştur.

Bazı kaynaklarda rivayet edildiğine göre, Adem (a.s) buğdayını ekmiş, sulamış, biçmiş, öğütmüş, hamur yapmış ve pişirip yemiştir. Nuh

<sup>106</sup> Buhârî, Zekat, 18; Müslim, Zekat, 94; Muvatta, Sadaka, 8; Ebu Dâvud, Zekat, 28; Nesâî, Zekat, 52.

<sup>107</sup> Soysaldı, agm., s.47.

<sup>108</sup> Buhârî, Buyu', 15; İbn Allan, Muhammed, *Delilu'l-Falihin*, Beyrut, trs, II, 543; Nasif, M.A, *et-Tac*, Dâru'l-Hikme, Beyrut, trs, II,194.

(a.s) marangozluk, İbrahim (a.s) dokumacılık yapmıştır. Davud (a.s) demircilikle meşgul olmuş, Süleyman (a.s) sepetçilik yapmıştır. Hz.Muhammed (sav) de ticaret yapmıştır. Peygamberlerin bu şekilde çeşitli mesleklerde çalışarak nafakalarını temin etmelerinden anlıyoruz ki, onlar, kimseye muhtaç olmamayı esas almışlardır. Ayrıca onlar, krallık taslamamışlar, halka tepeden bakmamışlar, lüks hayata dalmamışlar ve her biri halktan bir insan gibi yaşamışlardır.<sup>109</sup> Yine halifelerden Hz.Ebubekir manufakturacılık, Hz.Ömer dericilik, Hz.Osman ticaret ve Hz.Ali de işçilik yapmıştır.<sup>110</sup>

Hiçbir çiftçi toprağı ekmeden ekin biçemediğı gibi, çalışmadan bir kazanç temin etmek de mümkün değildir. Çalışmadan emek sarf etmeden elde edilen kazancı dinimiz haram kabul etmektedir.

Çalışmadan emek sarf etmeden elde edilen mal ve servetin çarçur edilip israf edilmesi daha kolay olur. Çünkü çalışmadan elde eden insanlar nimetin değerini bilemezler. Dolayısıyla bu da insanı harcamalarında israfa girmesine sebep olur.

## 6. İsrâfın Çeşitleri

İnsanın sahip olduğı değerleri ve imkânları ölçsüz kullanması israftır. Bunun da birçok çeşitleri vardır. Burada israf çeşitlerinden bazılarını kısaca açıklamak istiyoruz.

**a) İnsan israfı:** Allah katında yaratılmışların en değerlisi insandır. Zira Yüce Allah, onu en güzel bir surette yaratmış, kainattaki canlı cansız her şeyi onun hizmetine vermiştir. İnsana verilen değerden dolayı asıl israf edilmemesi gereken şey insandır. Nitekim insanın yaptığı şeylerde haddi aşması israf olarak tarif edilmektedir. Allah'a ibadet için yaratılmış olan insanın isyan etmesi bir nevi haddi aşmaktır. İnsanın kendisine kılavuz olarak gönderilen peygamberlere uymaması, onların rehberliğini kabul etmemesi insanın kendini israf etmesi demektir.

Kur'an-ı Kerim'de insan israfından bahseden ayetler, yiyecek, içecek maddelerinin israfından bahseden ayetlerden daha fazladır. Kendi nefesine zulmederek inkârı tercih etmek suretiyle israf eden kafirler, dünyada sıkıntılı bir hayat yaşayarak<sup>111</sup> ahirette ise ebedi olarak cehenneme atılarak cezalarını çekeceklerdir.

<sup>109</sup> Soysaldı, agm., s.48.

<sup>110</sup> İbn Mevdud, Abdullah b.Mahmud, *el-İhtiyar*, İst, 1980, V,170.

<sup>111</sup> Taha, 20/124.

Kur'an-ı Kerim'de israfçı insanlardan bir kısmının da yeryüzünde bozgunculuk yapan, ıslah etmeyenler olduğu ve onlara katiiyen itaat edilmemesi gerektiği şöyle haber verilmektedir:

*“Yeryüzünde bozgunculuk yapan, ıslah etmeyen israfçıların emrine itaat etmeyiniz.”*<sup>112</sup>

Adeta bu ayette şöyle denilmektedir: “Eşlerin arasını bozan, ürettikleri zararlı maddelerle havanın, toprağın, denizin dengesini bozan, insanların ahlâkını bozan, çiçeklerin rengini solduran, insanlara itaat etme. Çünkü onlar, insan israfı yapmaktadırlar.” Rabbimiz onlar için; “kalpleri hasta”<sup>113</sup> tabirini kullandıktan sonra *“onlara bozgunculuk yapmayın denildiği zaman, onlar; biz, ıslah ediyoruz derler. İyi bilin ki onlar bozguncuların ta kendileridir. Ancak (hasta olmaları sebebiyle) bunu fark edemezler.”*<sup>114</sup> buyurur.

Allah Teala, Peygamberi inkâr edenlerin<sup>115</sup> Kur'an'a inanmayanların müsrif olduğunu<sup>116</sup> haber vermektedir. Allah'ın gönderdiği Peygambere uymayan, cehalet ve küfür bataklığına çakılıp boğulan insan kendisini israf etmiştir.

Bu dünyada iken Yüce Allah'ın insana vermiş olduğu nimetleri değerlendirmemek bir israftır. Bir insanda fevkalade cevval bir zeka varsa, öbüründe fevkalade bedeni bir kabiliyet varsa, öbüründe sanata, ticarete bir kabiliyet varsa, bunlar değerlendirilmeden gidiyorsa, keşfedilmemiş madenler gibi yok olup gidiyorlar demektir. Madenler yine ileride değerlendirilir ama bu insanlar ölünce, bu dünyada değerlendirilmeden gitmektedirler. Bir de imandan yoksun olduklarından cehenneme girenler de kendilerini israf etmiş olmaktadır.<sup>117</sup>

**b) Yeme-içme israfı:** Beden ve ruh olmak üzere iki unsurdan yaratılmış olan insan, ruhi hayatını devam ettirebilmek için nasıl bir takım manevî motivasyonlara ihtiyacı varsa, fiziki hayatını devam ettirebilmek için de yemek ve içmeye ihtiyaç duymaktadır. Zaten insanın hayatını devam ettirebilmesi için yemesi ve içmesi bizzat Allah'ın emridir. Nitekim Yüce Allah: *“Yiyiniz, içiniz, fakat israf etmeyiniz; çünkü Allah israf*

<sup>112</sup> Şuara, 26/151.

<sup>113</sup> Bakara, 2/10.

<sup>114</sup> Bakara, 2/11-12.

<sup>115</sup> Bkz., Mü'min, 40/34; Yasin, 36/19.

<sup>116</sup> Zuhruf, 43/5.

<sup>117</sup> <http://vehbiaksit.8m.com/israf.htm> (24.05.2004)



*edenleri sevmez.*"<sup>118</sup> buyurmaktadır. Bu ayette bir taraftan insana yemesi içmesi emredilirken, diğer taraftan da yeme ve içmede israftan kaçınması emredilmektedir. Demek ki insan ne tıka basa karnını aşırı bir şekilde dolduracak, ne de güç ve takatten düşecek derecede aç duracaktır. Yani her şeyde olduğu gibi yeme ve içmede de dengeli davranacaktır. Nitekim Hz. Peygamber (sav) bir hadis-i şeriflerinde; "Âdemoğlu, karnından daha şerli bir kab doldurmamıştır. İnsana belini doğrultacak birkaç lokma yeter. Eğer mutlaka yemesi gerekli ise, midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeğe, üçte birini de nefes almaya ayırsın."<sup>119</sup> buyurmaktadır. Bu hadis, yeme içmede israf sayılacak bir derecede fazlalığa kaçmanın insana zararlarına dikkat çekmektedir. Aynı zamanda insan sağlığı için güzel bir ölçü getirmektedir. Zira aşırı yemenin insan sağlığına ne kadar zararlı olduğu modern tıbbın da açıkça belirttiği bir husustur.

Günümüz toplumunda yeme ve içmede çok israf yapılmaktadır. Çöplere atılan ekmeğin, dökülen yemeklerin ve boşa akıtılan suların haddi hesabı bilinmemektedir. Halbuki gerek ülkemizde gerekse dünyanın çeşitli bölgelerinde hoyratça atılan bir parça ekmeğe, dökülen bir tabak yemeğe ve önemsenmeyerek boşa akıtılan bir damla suya bile muhtaç olan nice insanlar vardır. İşte bu konularda hassas davranılmasını tavsiye eden İslam dini ve onun öğretilerinin bütün insanlara yeteri kadar öğretilmesi gereği çok açık ve net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Çünkü İslam dini yeme ve içmede israfı haram kılmakta ve Allah'ın israf edenleri sevmediği belirtilmektedir.

**c) Giyim-kuşam israfı:** İnsanlık tarihine baktığımızda giyinmenin bütün toplumlarda bir zorunluluk olduğunu görmekteyiz. İlk insan olarak bilinen Hz.Adem ve eşi Havva cennetten yeryüzüne indirildikleri zaman çıplak oldukları, Allah'ın onların mahrem yerlerini örtmeleri için elbiseler yarattığı ayette şöyle belirtilmektedir: "*Ey Adem oğulları! Size ayıp yerlerinizi örtecek giysi, süslenecik elbise verdik. Takva elbisesi (Allah'a karşı gelmekten sakınma) var ya, işte o sizin için daha hayırlıdır.*"<sup>120</sup>

Kişilerin giyim-kuşamları mali imkânlarıyla doğru orantılıdır. Hz.Peygamber (sav) varlıklı kimselerin, gurur ve gösterişten uzak olmak

<sup>118</sup> A'raf, 7/31.

<sup>119</sup> Tirmizî, Zühd, 47; Ahmed b.Hanbel, *el-Müsned*, IV, 132.

<sup>120</sup> A'raf, 7/26.

şartıyla Allah'ın kendilerine vermiş olduğu nimetleri üzerlerinde göstermeleri yani iyi giyinmelerinin Allah'ın hoşuna gideceğini belirtmektedir.<sup>121</sup> Hz. Peygamber de hayatı boyunca imkânlar nispetinde temiz ve düzgün giyinmeye gayret etmiştir.

İnsanın sahip olduğu nimetleri kullanarak temiz ve güzel giyinmesi, İslamın istediği bir husustur. Fakat güzel giyineyim derken lüks ve gösteriş yönünden asla israfa kaçmamak gerekmektedir.

Günümüzde modayı izleme çabası, insanların israfa yönelmelerinde baş etkenlerden birisini oluşturmaktadır. Modası geçti diye bazı insanlar henüz rengi dahi solmamış, bir iki defa giyilen elbiselerini zayi etmekte veya ihtiyacını karşılayacak kadar elbisesi olmasına rağmen yenilerini almakta böylece giyim kuşamda israfa kaçmaktadır. Bu tür davranışları İslamın hoş karşılamadığını burada vurgulamamız gerekmektedir. Çünkü insan, kendisine verilen her türlü nimetten dolayı hesaba çekilecektir.<sup>122</sup> Bu sorgulama bilinciyle müminlerin kendilerine verilen nimetleri hesabını verebilecek bir şekilde israfa kaçmadan kullanmaları gerekir.<sup>123</sup>

**d) Zaman israfı:** İnsanların hoyratça harcadıkları ve değerini bilemedikleri nimetlerden biri de zamandır. Zaman israfı, Allah'ın vermiş olduğu zaman nimetini sosyal hayatımızda yerli yerinde kullanmamak demektir. Malımızı gereksiz şekilde saçıp savurmaktan sakınacağımız gibi, zamanımızı da israf etmekten sakınmalıyız. Belki insan kendisini toparlayarak sarf ettiği malı tekrar kazanabilir, ama zaman öyle mi? O gidince, bir daha geri gelmez. Yüce Allah'ın, Kur'an'da bir surede zamana yemin ederek zamanın önemini vurgulaması çok anlamlıdır: "*Asra yemin ederim ki, insan ziyandadır.*"<sup>124</sup> Bu ayette geçen asr kelimesi, zaman anlamındadır.<sup>125</sup> Bu ayet, zamanın önemine işaret etmektedir. Zamanı gerektiği şekilde değerlendirebilen insanlar hem dünyada hem de ahirette başarıya ulaşacaklardır.

<sup>121</sup> Tirmizî, Edeb, 54; Ebu Davud, Libas, 14.

<sup>122</sup> Tekasür, 102/8.

<sup>123</sup> Yiğit, Yaşar, *İslamın İsrafa Bakışı*, Hz.Peygamber'in Ömekliği, İslamın Sosyal Dayanışma ve İsrafa Bakışı, T.D.V.Yay., Ankara 2002, s.161.

<sup>124</sup> Asr, 103/1.

<sup>125</sup> Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, IX, 423.

H.z.Peygamber (sav) "iki nimet vardır ki insanların çoğu bunların değerinden habersizdirler. Bunlar; sağlık ve boş vaktidir."<sup>126</sup> buyurmak suretiyle zamanın önemine dikkati çekmektedir. Yine H.z. Peygamber'in ifadesine göre insanın ahirette sorguya çekileceği değerlerden biri de zamandır. "Kıyamet günü, dört şeyden sorgulanmadan kulun ayakları (Rabbinin huzurundan) ayrılamaz:

Ömrünü nerede harcadığından,  
İlmiyle amel edip etmediğinden,  
Malını nereden kazanıp nereye harcadığından,  
Vücudunu nerede çürüttüğünden."<sup>127</sup>

Yüce Allah, başarıya erişmiş müminlerden bahsederken, "*onlar ki, boş ve yararısız şeylerden yüz çevirirler.*"<sup>128</sup> ifadesini kullanmaktadır. Buna göre müminin gerçek huzuru yakalayabilmesi için, dünya ve ahirette, kendisine ve topluma faydası olmayacak her şeyden uzak durması gerekir. Aksi takdirde zamanını ve bir daha sahip olmayacağı ömür sermayesini israf etmiş olacaktır.<sup>129</sup>

Müslümanın fayda getirmeyen yerlerde ömür tüketmesi yasaktır. Birçok kötülükler vaktin değerlendirilmeyişi ile meydana gelir. Boş duran kişi hem kendine, hem topluma zararlıdır. O, hayatını sağlayacak bir geçimden yoksun kalınca, başkalarına yük olur. Halbuki bir hadis-i şerifte; "İnsanın sırtına ip alarak hamallık yapıp geçinmesi, başkalarının sırtından geçinmesinden daha hayırlıdır."<sup>130</sup> denmektedir.

Diğer bir hadis-i şerifte ise, H.z.Peygamber; "Ya hayır söyle yada sus."<sup>131</sup> buyurarak, faydasız konuşmakla bile zaman kaybetmekten müslümanları sakındırmıştır. Çalışmalarımızın dışında kalan vakitlerimizi de, lüzumsuz yere harcamak doğru değildir. Zira hadis-i şerifte; "kıyamet kopacağına bilsen elindeki fidanı dik, hemen öleceğini bilsen faydalı bir ilim öğrenmeye çalış."<sup>132</sup> gibi sözlerle H.z. Peygamber (sav), vaktin önemini ne güzel anlatmıştır.

<sup>126</sup> Buharî, Rikak, 1; Tirmizî, Zühd, 1.

<sup>127</sup> Tirmizî, Kıyamet, 1.

<sup>128</sup> Mü'minun, 23/3.

<sup>129</sup> Yiğit, Yaşar, *İslamın İsrâfa Bakışı*, s.164-165.

<sup>130</sup> Buharî, Zekat, 53.

<sup>131</sup> Buharî, Edeb, 31, Nikah, 80, Rikak, 23; Müslim, İman, 74; Ebu Davud, Edeb, 132.

<sup>132</sup> Buharî, *el-Edebü'l-Münferid*, İstanbul 1979, I, 499.

Aklı selim sahibi herkes hayatını şu hadisin ışığında değerlendirmelidir: “Beş şey gelmezden önce beş şeyin kıymetini biliniz: Ölüm gelmezden önce hayatın, hastalıktan önce sağlığın, meşguliyetten önce boş vaktin, yaşlılıktan önce gençliğin ve fakirlikten önce zenginliğin.”<sup>133</sup>

### 7. İsrafın Zararları

İsraf öyle bir hastalıktır ki, ona alışan kimse parayı ve malı verirken layık olanla olmayanı ayırt edemez hale gelir. O insanın ruhunu kötü bir tabiat kaplar. Görüşlerinde hafiflik, iradesinde kusur ve yanlışlıklar baş gösterir. İnsan, fikrî, ruhî ve bedenî ihtiyaçlarını meşru yollardan tatmin etmek zorundadır. Aksi halde fikren şüphe ve tereddüde, ruhen bunalıma, bedenen de zafiyet ve güçsüzlüğe uğrar. Böyle bir durumda hem dinî, hem de bedenî sorumluluklarını yerine getiremez olur. Kur'an'da Allah'ın yarattığı her şeyin meşru yoldan ve ihtiyaç kadar yenmesi emredilmiştir.<sup>134</sup> Ancak bu, aşırı ve taşkınlık derecesine varmamalıdır. Zira israf noktasına varan tüketimin zararları ferdi aşarak aile ve topluma yansır. Bu da haramdır.<sup>135</sup>

İnsana emanet olarak verilen malı saçıp-savurmak, gerekli yerlere harcamamak, insanlar arasındaki ekonomik dengeyi bozup, kişiler arasındaki kıskançlığı artırmaktadır. Malı rastgele kullanmak, saçıp savurmak geçimsizlik doğurup aile düzenini de bozmaktadır. Bu hastalık cemiyete sirayet edince, cemiyeti de sarsıp malî gücü yok etmektedir.<sup>136</sup>

Ülkemizde bir grup insan nasıl harcayacağım, mücadelesi verirken, diğer bir grup da nasıl idare edeceğim, hayatta nasıl kalacağım kavgasındadır. Son asır Osmanlı ahlâkçıları israfın sefahati artırıp cemiyeti yıktığını, fakirlik ve sefaletin de en sonunda iflası davet ettiğini, bunun ise esaret ve zilleti doğurduğunu ileri sürmektedirler.<sup>137</sup> Bu dengesizlikler ancak, israfın ne olduğunu bilmek ve aşırılıklardan uzak kalmakla düzeltilebilir. İnsan hayatında önemli bir yeri olduğu için, semavi dinlerin hepsinde Allah Tealâ, kötü bir huy olan israfı yasak etmiştir. İslam dini de insanların saadeti, refahı, adaleti ve huzuru için boşu, abesi, haramı ve israfı yasaklamıştır.

<sup>133</sup> Buharî, Rikâk, 1; Tirmizî, Zühd, 25.

<sup>134</sup> En'am, 6/141; Râzî, *et-Tefsiru'l-Kebir*, XIV, 62.

<sup>135</sup> [http://www.sevde.de/islam\\_Ans/M/M3/62.htm](http://www.sevde.de/islam_Ans/M/M3/62.htm)

<sup>136</sup> Erdem, age., s. 178.

<sup>137</sup> Erdem, Hüsameddin, *Sondevir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk*, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 1996, s. 178.

İsrafin kötülüğünü anlamak için, Allah Tealânın “*Yiyin, için, fakat israf etmeyin! Elbette Allah Tealâ israf edenleri sevmez.*”<sup>138</sup> ve “*İsraf etmeyiniz! İsrâf edenler, şeytanların kardeşleridir.*”<sup>139</sup> kelâmını dikkatlice incelememiz yeterlidir. Yüce Allah, Firavun’u kötülerken; “*O, israf edenlerden idi.*”<sup>140</sup> buyuruyor. Hz. Lut’un kavmini de, “*Siz, israf eden kavimsiniz!*”<sup>141</sup> diye kötülüyor.

İsrafin kötü olmasının esas sebebi, malın kıymetli olmasıdır. Mal, Allah Tealânın verdiği bir nimettir. Ahireti kazanmak, mal ile olur. Dünya ve ahiret, mal ile intizam bulur, rahat olur. Hac, zekat sevabı mal ile kazanılır. Bedenin sıhhat, kuvvet bulması, mal ile olur. Başkasına muhtaç olmaktan insanı koruyan maldır. İnsanlara hizmet de mal ile olur. Hz. Peygamber (sav) buyuruyor ki: “*İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok faydası dokunan yani değer üreten, mal üretendir.*”<sup>142</sup>

İslamiyet kanaati, tasarrufu, israftan ve lüksten kaçınmayı, ölçülü yaşamayı emreder. Tarih boyunca Müslümanlar ne zaman israfa, lükse, aşırı tüketime, konfora, rahata müptela olmuşlarsa başlarına bir sürü bela ve musibet gelmiş, izzet ve istiklallerini yitirmişler, esarete ve zillete düşmüşlerdir.

Servet sahibi olmak, birçok mesuliyetleri beraberinde getirir. Servet, aslında bir emanettir. İsrafa, lükse, aşırı tüketime kalktığı zaman o emanete hıyanet etmiş olur. Lüks hayat, ihtiyaçsızlık, bilhassa gençler için çok zararlıdır. Bazı varlıklı ailelerin çocuklarında görülen, lüks ve pahalı elbiseler, ayakkabılar, gömlekler, arabalar, bunları gurur ve kibir sahibi yapıyor; ibadetten, büyüklere saygıdan, çalışmaktan, ciddiyetten sebat ve azimden uzaklaştırıyor.

Bilhassa gençlerin ihtiyaçlarını temin ederken dikkatli olmak zorundayız. Biz göremedik, yiyemedik, hiç olmazsa çocuklarımız sıkıntı çekmesinler, düşüncesinden hareketle yapılan dengesiz harcamalar çocuklarımız için çok tehlikelidir. Daha hayat mücadelesinin başında her istediğine kavuşmaya alışan genç, ileride her istediğine kavuşamadığı zamanlarda büyük sıkıntıya, depresyona girer. Gençlerde görülen inti-

<sup>138</sup> A’raf, 7/31.

<sup>139</sup> İsra, 17/26-27.

<sup>140</sup> Yunus, 10/83.

<sup>141</sup> A’raf, 7/81.

<sup>142</sup> Suyutî, Celeleddin Abdurrahman b.Ebi bekir es-Suyutî, *el-Camiu’s-Sağır*, Daru’l-Fikr, Beyrut trs., II, 9.

harların en önemli sebeplerinden birisi budur. Unutmayalım ki, “Nereden kazandın, nereye harcadın?” sorusu ahirette sorulacak ilk sorulardandır.<sup>143</sup>

Şu hususu çok iyi bilmeliyiz ki, israf da, cimrilik de sadece ferdi ilgilendiren bir tutum değildir. Nimetleri saçıp savurma veya elde tutma şüphesiz toplumu da etkileyen birer davranıştır. Sahip olunan şeylerin rasgele sarf edilmesi, ihtiyaç için saklanmaması yalnız ferde değil, ferdin sahip olduğu ailesinden başlamak üzere, çemberin genişleyerek topluma da zarar vermesini sağlar. İsrâf, insanları ve toplumu kısa zamanda fakirlik ve yoksulluğa sürükler. İsrâfın zıddı olan cimrilik ise, kalpleri katılaştırır, insanları merhametsiz ve acımasız kılar. İnsanların hırslı olmasına sebep olur. Bu iki durum da insanlar arasında sosyal dayanışmanın gerçekleşmesini engeller. İnsanların güven ve huzurlu bir toplum halinde kaynaşmalarına engel olur.<sup>144</sup>

### 8. İsrâftan Kurtulma Yolları

İsrâf yapan, Allah’ın vermiş olduğu maddî ve manevî nimetleri hoyratça kullanan varlık, insanın bizzat kendisi olduğuna göre, israfı karşı öncelikle alınması gereken tedbirlerin başında insanın bu konuda eğitimi gelmektedir. Zira iyi bir eğitim görmüş insan, hayatın, sağlığın, gençliğin ve vaktin kıymetini bilerek yaşamını devam ettirecek, tembellikten, ataletten sıyrılarak üretken bir insan olarak içinde yaşadığı toplumun yararına çalışacaktır.

İsrâfın neticesi sadece fert olarak insanın kendine yönelik değildir. Çoğunlukla yapılan israftan toplumun diğer fertleri de etkilenmektedir. Bir toplumda israfın önlenmesi için, toplumun en üst birimlerinden başlayarak her kademedeki insana bir takım görevler düşmektedir. Gerek okul, aile, cami ve diğer müesseselerde görevli olan kişiler, küçük büyük bütün insanımıza israfın zararlarını her zeminde anlatmalı, bu kişiler tutumlu olmanın gereğine inandırılıp, tasarrufa yönlendirilmelidir.

Dini eğitim, israfın önlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Zira Müslümanlar, gerçek anlamda Kur’an ve Sünnetin öğretilerine kulak vererek, hayatlarını buna göre düzenlemiş olsalar israfı sürüklenmeleri

<sup>143</sup> [http://www.huzuradogru.com/sohbet\\_makale/gonulbahcesi/israfın\\_zararlari.htm](http://www.huzuradogru.com/sohbet_makale/gonulbahcesi/israfın_zararlari.htm)

<sup>144</sup> Şeker, Mehmet, *İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, D.İ.B.Yay., Ankara 1997, s.74, 75.

o derece imkânsız hale gelir. Çünkü insanın gösterişe, servet ve bolluğa aşırı meyline karşılık, dinimiz kanaatkâr olmayı, Allah'ın ihsan ettiği ile yetinip şükürü elden bırakmamayı tavsiye etmektedir. Zira kanaat tükenmeyen bir hazinedir. Kanaat, kişiyi aynı zamanda tutumlu olmaya da yöneltir ki, bu savurganlığa karşı yapılacak en yerinde bir tavidir. Hz. Peygamber de: "Harcamada tutumluluk, geçimin yarısıdır."<sup>145</sup> "İktisada riayet eden, fakir düşmez."<sup>146</sup> buyurarak tutumlu olmanın önemine dikkatlerimizi çekmektedir. Tutumlu olan insanın müsrif olması düşünülemez. Tutumlu olmak cimri olmak da değildir. Zira tutumluluk ölçülü olmaktır.<sup>147</sup>

İsrafa sebep olan hususları belirtirken, bu konuda kişilerin lüks ve bolluğa düşkünlüğünün büyük rol oynadığını ifade etmiştik. Bunda da özentinin büyük etkisi vardır. Özenti, insanın hiç düşünmeden kendisini büyük külfetler altına sokmasına sebep olabilecek bir durumdur. Neticenin ise daima israfla sonuçlanmasına yol açar. Kişi maddî konularda daima kendinden daha aşağıda olanları düşünmelidir. Doğru olanda budur. Nitekim Hz. Peygamber (sav): "(Dünyaca) kendinizden aşağıda olanlara bakınız. Sizden üstün olanlara bakmayınız. Elinizde olan Allah'ın nimetini hor görmemenize en yararlısı budur."<sup>148</sup> buyurmaktadır.

Netice olarak deyebiliriz ki, İslama göre insan daima kontrol altındadır. Bütün söylediklerine ve yaptıklarına dikkat etmek zorundadır. Zira insanın her davranışı tespit edilmektedir. "*İnsan iyi, kötü hiçbir söz söylemesin ki, yanında gözetleyen, dediklerini zapteden bir melek hazır bulunmasın.*"<sup>149</sup> İslama göre insan; ya hayır söyleyecek, ya da susacaktır.<sup>150</sup>

## SONUÇ

Çalışmamız sonunda tespit edebildiğimiz sonuçları şu şekilde ifade etmemiz mümkündür:

<sup>145</sup> Beyhâkî, İbn Abbas'tan rivayet etmiştir. Ayrıca bkz., Yıldırım, Celal, *Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay., İzmir trs, VII, 3490.

<sup>146</sup> Ahmed b.Hanbel, age., I, 447.

<sup>147</sup> <http://www.diyenet.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm> (1.06.2004).

<sup>148</sup> Buhârî, Rikak, 30; Müslim, Zühd, 9.

<sup>149</sup> Kaf, 50/18.

<sup>150</sup> Buhârî, Edeb, 31; Müslim, İman, 73.

Arapça sözlükte, “*haddi aşma, hata, cehalet, gaflet*” anlamına gelen “israf” kavramı, dini terim olarak: “insanın yapmış olduğu her fiilde haddi aşması” anlamında kullanılmaktadır. Zamanla anlam daralmasına uğramış olan kelime, fıkıh, tasavvuf ve ahlâk literatüründe genellikle ferdî harcamalardaki aşırılığı ifade etmeye başlamıştır.

Kur’an, bazı ayetlerde israf kavramıyla eş anlamlı olarak “tebzir” kelimesini kullanmaktadır. İsrâf kelimesinin zıddı olarak da “buhl, şuhh, katr ve men” kelimelerini de cimrilik anlamında kullanmaktadır.

İslam dinine göre, Allah’ın insanlara bağışladığı maddî ve manevî imkânların hepsi birer emanettir. Dolayısıyla bu nimetlerin Allah’ın emrettiği şekilde ve insanlara fayda sağlayacak bir biçimde kullanılması gerekir. Dinen haram kılınan içki, kumar, fuhuş, rüşvet gibi ferdî ve içtimaî zararlar doğuran hususlarda yapılan harcamalar israf ve haram olduğu gibi, helâl kabul edilen maddelerin günün icaplarına göre ihtiyaçtan fazla tüketimi de israf ve haram sayılmıştır.

Bir Müslümanın hayatının her alanında olduğu gibi sosyal ve ekonomik alanlarında da dengeli, ölçülü ve tutarlı olması gerekir. Kur’an, israfi şiddetle yasaklamış ve israf edenleri şeytanların kardeşleri olarak nitelendirmiştir.

Genellikle, akli yetersizlik, bilgisizlik, lüks yaşama tutkusu, gösteriş ve malın kazanılmasında emek sarf edilmemesi israfa yol açan sebepler olarak karşımıza çıkmaktadır.

İnsan hayatında görülen israf çeşitleri ise, insan israfi, yeme içme israfi, giyim kuşam israfi ve zaman israfıdır.

İsrâf, sosyal dengeyi alt üst eden manevî bir hastalıktır. İsrâfin gerek fert, gerekse toplum üzerinde olumsuz tesirleri vardır. İsrâf, insanlar arasındaki ekonomik dengeyi bozar, kişiler arasındaki kıskançlığı artırır. Malı rastgele kullanmak, saçıp savurmak geçimsizlik doğurup aile düzenini de bozmaktadır. Bu hastalık cemiyete sirayet edince, cemiyeti de sarsıp malî gücü yok etmektedir.

Günümüzde yaygın bir hal almış olan israftan kurtulmak için alınması gereken tedbirlerin başında insanın bu konuda eğitimi gelmektedir. Zira iyi bir eğitim görmüş insan, hayatın, sağlığın, gençliğin ve vaktin kıymetini bilerek yaşamını devam ettirecek, tembellikten, ataletten sıyrılarak üretken bir insan olarak içinde yaşadığı toplumun yararına çalışacaktır.



Ayrıca dini eğitim de, israfın önlenmesinde büyük bir rol oynamaktadır. Zira Müslümanlar, gerçek anlamda Kur'an ve Sünnetin öğretilerine kulak vererek, hayatlarını buna göre düzenlemiş olsalar israfa sürüklenmeleri o derece imkânsız hale gelecektir.

## BİBLİYOGRAFYA

- Abdülhakî, Muhammed Fuad, *el-Mu'cemü'l-Müfehres Li Elfazı'l-Kur'ani'l-Kerim*, Dâru İhyai't-Türasi'l-Arabî, Beyrut trs.
- Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned*, Çağrı Yay., İstanbul 1982.
- Âlûsî, Şihâbuddin Mahmud el-Bağdadî, *Râhu'l-Meânî fî Tefsîri'l-Kur'âni'l-Azîm ve's-Seb'y'l-Mesânî*, Beyrut, 1985.
- Ateş, Süleyman, *Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri*, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990.
- Behiy, Muhammed, *Kur'an ve Toplum*, (trc. M.Beşir Eryarsoy), İstanbul 1986.
- Buhârî, Ebu Abdirrahman Muhammed b.İsmail, *el-Câmiu's-Sahih*, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- *el-Edebü'l-Münferid*, İstanbul 1979.
- Cassas, Ebu Bekir Ahmed b.Ali er-Râzî, *Ahkâmu'l-Kur'an*, Dâru'l-Kitabi'l-Arabî, Beyrut trs.
- Cürcanî, Ali b.Muhammed eş-Şerîf, *Kitabu't-Ta'rifât*, Beyrut trs.
- Dölek, Adem, "*Sünnet Işığında Cimrilik Hastalığı ve Tedavi Yolları*", Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, IV (2004), Sayı: 2.
- Ebu Dâvud, Süleyman b.el-Eşas es-Sicistânî, *Sünenü Ebî Dâvud*, Çağrı Yay., İstanbul 1981.
- Erdem, Hüsameddin, *Sondevir Osmanlı Düşüncesinde Ahlâk*, Sebat Ofset Matbaacılık, Konya 1996.
- Gazel, Mustafa, *Kur'an ve Sünnetin Gölgesinde İrşad*, Erhan Yayınları, İstanbul 1999.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *İhyâu Ulûmiddin*, Beyrut, trs.  
<http://vehbiaksit.8m.com/israf.htm> (24.05.2004)  
<http://www.diyaret.gov.tr/DIYANET/avrupa/avrupasubatmart2002/dintoplum.htm>  
 (6.6.2004)  
<http://www.haberx.com/writers.asp?WritingID=321> (3.06.2004)  
[http://www.huzuradogru.com/sohbet\\_makale/gonulbahcesi/israfın\\_zararları.htm](http://www.huzuradogru.com/sohbet_makale/gonulbahcesi/israfın_zararları.htm)
- İbn Allan, Muhammed, *Delîlu'l-Falihin*, Beyrut trs.
- İbn Mace, Ebu Abdillah Muhammed b.Yezid el-Kazvînî (ö.275/888), *Sünen*, (nşr. Muhammed Fuad Abdülhakî), İstanbul 1981.
- İbn Manzur, Ebu'l-Fadl Cemalüddin Muhammed b.Mükerrem, *Lisanu'l-Arabî'l-Muhît*, Dâru'l-Fikr, 3.Baskı, Beyrut 1994.
- İbn Mevdu, Abdullah b.Mahmud, *el-İhtiyar*, İstanbul 1980.
- İbn Rüşd, Muhammed b.Ahmet b. Muhammed b.Ahmed b.Rüşd el-Kurtubî el-Endelüsî, *Bidayetü'l-Müctehid ve Nihayetü'l-Muktasid*, Dâdu'l-Kütübi'l-İslamiyye, Kahire 1983.
- Kallek, Cengiz, "*İsrâf mad*", T.D.V.İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2001.

Komisyon, *İlmihal*, İstanbul 1999.

Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b.Ahmet el-Ensârî, *el-Câmi Li Ahkâmî'l-Kur'an*, Dâru İhyai't-Türâsî'l-Arabî, Beyrut 1985.

Müslim, Ebû'l-Hüseyin Müslim b.el-Haccac el-Kuşeyrî, *es-Sahih*, (thk. M.Fuad Abdulbakî), İstanbul 1981.

Nasîf, Mansur Ali, *et-Tac*, Dâru'l-Hikme, Beyrut trs.

Nesâî, Ebû Abdîrrahman b.Şuayb (ö.279/892), *Sünen*, İstanbul 1981.

Olgun, İbrahim, Dravşan, Cemşit, *Türkçe Farsça Sözlük*, İnan 1350.

Rağîb el-İsfahanî, Ebu'l-Kasım Hüseyin b.Muhammed, *Müfredatu Elfazı'l-Kur'an*, ed-Dâru's-Şamiyye, Beyrut 1992.

Râzî, Fahrüddin Muhammed b.Ömer, *et-Tefsiru'l-Kebir* (Mefatihü'l-Gayb), Tahran trs.

Sabunî, Muhammed Ali, *Ravaiu'l-Beyan fi Tefsiri Ayati'l-Ahkâm*, Beyrut 1980.

Soysaldı, Mehmet, "*Kur'an'a Göre Çalışmanın Önemi*", Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı: 5, Elazığ 2000.

Suyutî, Celaleddin Abdurrahman b.Ebi bekir es-Suyutî, *el-Camiu's-Sağir*, Daru'l-Fikr, Beyrut trs.

Şeker, Mehmet, *İslamda Sosyal Dayanışma Müesseseleri*, D.İ.B.Yay., Ankara 1997.

Şener, Sami, "*İsraf Mad.*", Şamil İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2000.

Şükün, Ziya, *Farsça Türkçe Lügat*, (Ferhengi Ziya), Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1984.

Taberî, Ebu Cafer Muhammed b.Cerir, *Câmiu'l-Beyan an Te'vili'l-Kur'an*, Mısır 1954.

Tirmizî, Ebû İshak Muhammed b.İsa es-Sevrî, (ö.279/892), *Sünenü't-Tirmizî*, Mısır 1965.

Türkçe Sözlük, (haz. M.Akif Ordulu), İstanbul 2001.

Ünal, Ali, *Kur'an'da Temel Kavramlar*, Beyan Yayınları, İstanbul 1986.

Yazır, Elmalılı, Muhammed Hamdi, *Hak Dini Kur'an Dili*, Azim Dağıtım, İstanbul trs.

Yıldırım, Celal, *Asrın Kur'an Tefsiri*, Anadolu Yay., İzmir trs.

Yiğit, Yaşar, *İslamın İsrafa Bakışı*, Hz.Peygamber'in Örnekligi, İslamın Sosyal Dayanışma ve İsrafa Bakışı, T.D.V.Yay., Ankara 2002.

Zuhaylî, Vehbe, *İslam Fıkhu Ansiklopedisi*, İstanbul 1994.

- *et-Tefsiru'l-Münir*, Dâru'l-Fikr, Dımeşk 1991.

## THE NOTION OF THE EXTRAVAGANCE IN THE QUR'AN

### ABSTRACT

In this study, first of all, we emphasized the semantics of the word "extravagance" and its usage meanings in the Qur'an and Hadiths. So, after doing the semantic analysis of the notion of extravagance, we researched the judgement of extravagance and extravagants, reasons, varieties and harms of the extravagance and solution to get rid of it.

Extravagance is one of the behaviors banned in the Qur'an. It is a spiritual illness threatening the social balance. It has negative influence

both on individuals and society. Extravagance, by accelerating pleasure and enjoyment extravagance, causes not only discord but also spoils the family life. By this way, it causes the order of the society.

In order to keep the arrangement of the society, we must obey the commands and prohibitions of the Qur'an and avoid the bad behaviors like extravagance which doesn't have benefit for human being.

**Key words:** extravagance, extravagant, semantics, analysis.